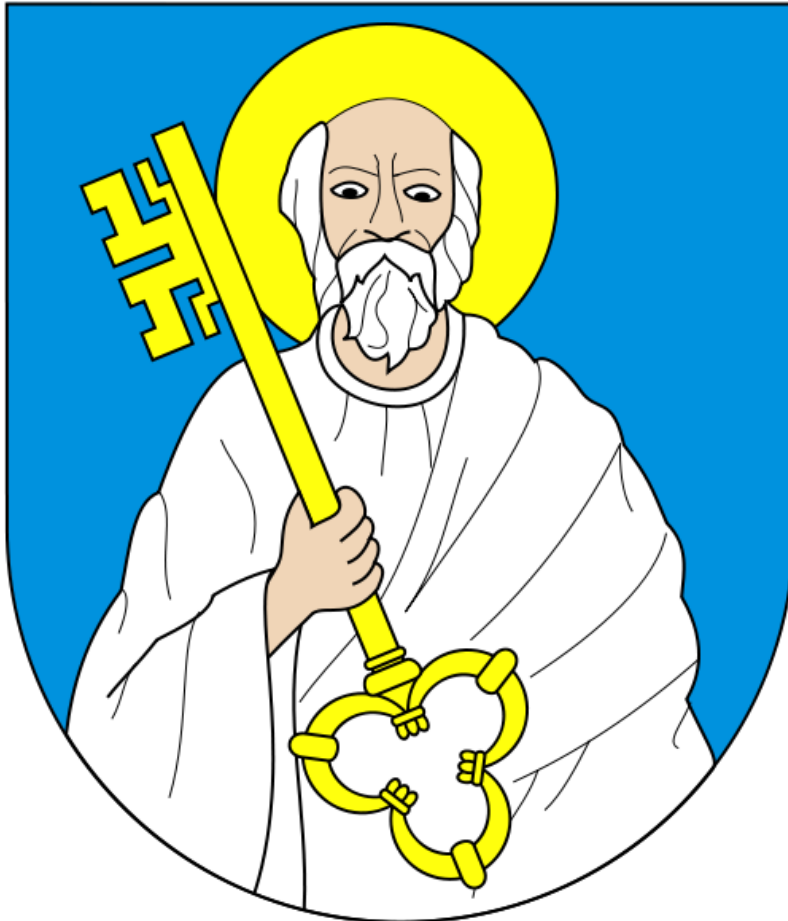

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA CIECHANÓW NA LATA 2021-2024

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski
gez.wroclaw@gmail.com

PAŹDZIERNIK 2020

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.....	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	16
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta ..	16
5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta	21
5.2.1. Charakterystyka miasta.....	21
5.2.2. Zarys historii obszaru miasta.....	21
5.3. Dziedzictwo materialne – zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta	23
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	32
5.4.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków	32
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	35
5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	36
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	38
5.5.1. Obiekty stanowiące własność miasta.....	40
5.6. Dziedzictwo niematerialne	42
5.6.1. Zabytki w zbiorach muzealnych.....	47
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT	47
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	50
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	53
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	54
9.1. Dotacje.....	55
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	57
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	59
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne	60
10. Bibliografia.....	62
11. Spis tabel	62
12. Załączniki	63

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mający wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno-gospodarczego.

Po zapoczątkowaniu w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się nowe zjawiska i postawy wobec problemu ochrony dorobku i spuścizny minionych pokoleń. Zaczynamy postrzegać dziedzictwo kulturowe jako jedną z ważniejszych gałęzi życia gospodarczego, która może generować znaczne zyski. Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastępując starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie. Ustawa zobowiązuje organy samorządu do sporządzania co cztery lata Programów opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Ciechanów na lata 2021-2024 (GPOnZ) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego miasta. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Prezydenta, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miasta. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Prezydent przedstawia Radzie Miasta sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy miasta. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie miasta, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców miasta, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Ciechanów na lata 2016-2019, który został przyjęty uchwałą nr 232/XX/2016 Rady Miasta Ciechanów z dnia 25 maja 2016 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Do określenia konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

- f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19**, który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 293 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1333);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 55 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 65 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661);
- **Rozporządzenie z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 902);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowego gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2020 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (projekt)**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

– obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

– obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,

– obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocnić poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji

społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmocnienie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane z pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwia budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałania odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęty dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmocnienie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach niniejszego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje:

– Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

• **Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030**

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim i powiatowym. GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich dokumentach programowych, takich jak: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Na poziomie powiatu ciechanowskiego nie ma obecnie obowiązujących dokumentów, które zgodne są z ramami czasowymi GPOnZ.

• Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze została przyjęta uchwałą nr 158/13 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego dnia 28 października 2013 r. Strategia jest dokumentem, którego zapisy powinny mieć wpływ na kształt przyszłego rozwoju przez określenie długookresowych procesów rozwojowych w regionie. Strategia na poziomie regionalnym określa nadrzędny cel rozwojowy i odpowiada na podstawowe pytania: Do czego zmierzamy? Co chcemy osiągnąć?

W Strategii wśród celów strategicznych wyznaczono dwa ramowe cele strategiczne, w tym: Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia. Osiągnięcie tego celu będzie wymagać realizacji działań w kierunku:

– Wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu.

Działania:

32.1. Poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych).

32.2. Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych.

32.3. Ochrona spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej).

32.4. Rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej).

– Upowszechnienia kultury i twórczości.

Działania:

33.1. Rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizacja zasobów.

33.2. Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu.

33.3. Wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej.

– Kreowania miast, jako centrów aktywności kulturalnej.

Działania:

34.1. Wykorzystywanie ośrodków miejskich do tworzenia i promowania kultury.

34.2. Promowanie Warszawy, jako europejskiego ośrodka kultury.

– Wspierania rozwoju przemysłu kreatywnego.

Działania:

35.1. Wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym.

– Wykorzystania dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej.

Działania:

36.1. Wspieranie przedsiębiorczości w obszarze kultury.

W Strategii, w rozdziale 2.6. Kultura i dziedzictwo opisano zasób zabytków i obszarów zabytkowych województwa mazowieckiego. Nie wskazano jednak obiektów z terenu miasta Ciechanów.

• Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą nr 22/18 z dnia 19 grudnia 2018 r.

Plan stanowi element systemu planowania przestrzennego i pełni w nim funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym a planowaniem lokalnym. Plan nie jest aktem prawa miejscowego – jest aktem kierownictwa wewnętrznego wiążącego organy i jednostki organizacyjne samorządu województwa.

Dokument określa kierunki rozwoju regionu. Plan wskazuje szczegółowe zasady organizacji przestrzennej województwa, formułuje kierunki polityki przestrzennej.

W Planie omówiono zagadnienie kultury, zasoby dziedzictwa kulturowego oraz na czym polega ochrona tego dziedzictwa.

Na obszarze województwa mazowieckiego zlokalizowane są obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla kultury polskiej jak i światowej. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego obejmują zabytki objęte formami ochrony prawnej oraz elementy dziedzictwa ujęte w gminnych ewidencjach zabytków. Formami ochrony objęte są:

1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków, w tym:
 - nieruchome,
 - ruchome, obejmujące zabytki sztuki i rzemiosła artystycznego,
 - archeologiczne;
2. Zabytki uznane za pomnik historii (wyżej wskazane),
3. Parki kulturowe,
4. Zabytki ujęte w gminnych ewidencjach zabytków.

Na terenie województwa mazowieckiego występują obiekty i obszary uznane za dobra kultury współczesnej, których wskazanie ma na celu ich ochronę oraz zachowanie dla przyszłych pokoleń. Zasoby dóbr kultury współczesnej zdiagnozowano w oparciu o analizę studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Województwo mazowieckie cechuje znaczne zróżnicowanie krajobrazów kulturowych, wśród których wyróżniają się te będące charakterystycznymi dla województwa mazowieckiego, a jednocześnie, z uwagi na specyficzne cechy, będące krajobrazami unikatowymi w skali kraju. Najbardziej charakterystycznymi krajobrazami kulturowymi na obszarze województwa mazowieckiego są:

- krajobraz osadnictwa drobnoszlacheckiego z charakterystycznym typem drewnianej zabudowy zagrodowej – typowy dla północnej i wschodniej części województwa (m.in. powiaty: ciechanowski, przasnyski, makowski, ostrołęcki, ostrowski, sokołowski, siedlecki), ślady osadnictwa są stosunkowo liczne i stanowią wyraźny element krajobrazu, zagrożeniem jest jednak postępująca degradacja jego materialnych pozostałości,
- krajobraz osadnictwa puszczańskiego związany z Puszcą Kampinoską – charakterystyczny dla części powiatów: nowodworskiego, sochaczewskiego i warszawskiego zachodniego, obecnie słabo zachowany. Zagrożeniem dla krajobrazu, oprócz postępującej degradacji obiektów (drewnianej zabudowy zagrodowej), jest szybkie tempo urbanizacji;
- krajobraz osadnictwa olenderskiego – typowy dla terenów zalewowych doliny Wisły, którego najwyraźniejszymi elementami są: specyficzna zabudowa drewniana, ślady ingerencji osadników w otaczający teren (nasypy, wały, rowy melioracyjne) oraz występowanie urządzeń hydrotechnicznych, obecnie widoczna tendencja związana ze wzmożoną ochroną dziedzictwa kultury ludowej i krajobrazu osadnictwa olenderskiego, szczególnie na obszarze Urzecza.

W Planie dla ochrony zabytków określono następujące działania:

1. Realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
2. Zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji;
 - wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;

- ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;
- odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi;
- wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
- tworzenie muzeów.

W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego w Planie postuluje się następujące działania:

- opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;
- opracowanie kryteriów oceny wartości i wyboru dóbr kultury współczesnej;
- identyfikację wartościowych obiektów i obszarów dóbr kultury współczesnej o charakterze ponadlokalnym oraz ich ochronę poprzez ustalenia w gminnych dokumentach planistycznych (w tym miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- rozszerzenie listy miejsc objętych statusem pomnika historii o:

Zachowanie ładu przestrzennego lub jego kreowanie, szczególnie w miejscach o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego poprzez:

- ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi w oparciu o ochronę ekspozycji i eksponowanie dominant architektonicznych;
- kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca,
- eksponowanie w strukturze przestrzennej ośrodków miejskich i wiejskich najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu (zwłaszcza obszaru Historycznego Centrum Warszawy wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO oraz obszarów uznanych za pomnik historii),
- kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych m.in. poprzez utworzenie parków kulturowych.
- adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych;
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych;
- współpracę międzyregionalną w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej;
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta

Władze samorządowe w procesie zarządzania miastem kierują się wytycznymi zawartymi w sporządzonych na poziomie gminnym opracowań, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla lokalnego rozwoju. GPOnZ jest zgodny z innymi dokumentami gminnymi dotyczącymi różnych aspektów życia społeczno-gospodarczego.

• Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Ciechanów do roku 2023

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Ciechanów do roku 2023 została przyjęta uchwałą nr 181/XVIII/2004 Rady Miejskiej Ciechanów z dnia 29 kwietnia 2004 r. W 2016 r. dokonano aktualizacji dokumentu.

W Strategii określono wizję strategiczną i misję. Część wizji dotyczy obszaru ochrony i opieki nad zabytkami: Ciechanów będzie miastem czystym i zadbanym, oferującym atrakcyjne formy spędzenia wolnego czasu dzięki bogatej ofercie kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej. Będzie to także miejsce przyciągające turystów poprzez promowanie długiej i bogatej tradycji oraz zabytków kultury. Sprawi to również, iż Ciechanów będzie miastem znanym i łatwo identyfikowanym w Polsce, a także wśród państw europejskich.

Wśród strategicznych celów rozwoju miasta Ciechanowa wyznaczono m.in. cel – Kreowanie i promowanie wizerunku miasta, który będzie realizowany poprzez:

- a) poprawę wizerunku miasta;
- b) wyraźne zaznaczenie i modernizacja centrum miasta;
- c) kształtowanie tożsamości kulturowej mieszkańców;
- d) wspieranie działań innych podmiotów w celu rewitalizacji i modernizacji obiektów użyteczności publicznej i innych budynków na terenie miasta.

W Strategii wskazano jednostki zajmujące się organizowaniem działalności kulturalnej. Są to przede wszystkim samorządowe i państwowe instytucje upowszechniania kultury, liczne stowarzyszenia kulturalne, zespoły artystyczne oraz indywidualni twórcy i animatorzy kultury (Miejska Biblioteka Publiczna, Powiatowa Biblioteka Publiczna, Centrum Kultury i Sztuki, Muzeum Szlachty Mazowieckiej, Biblioteka Pedagogiczna, Klub Spółdzielczy ZAMEK, Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia oraz biblioteki specjalistyczne).

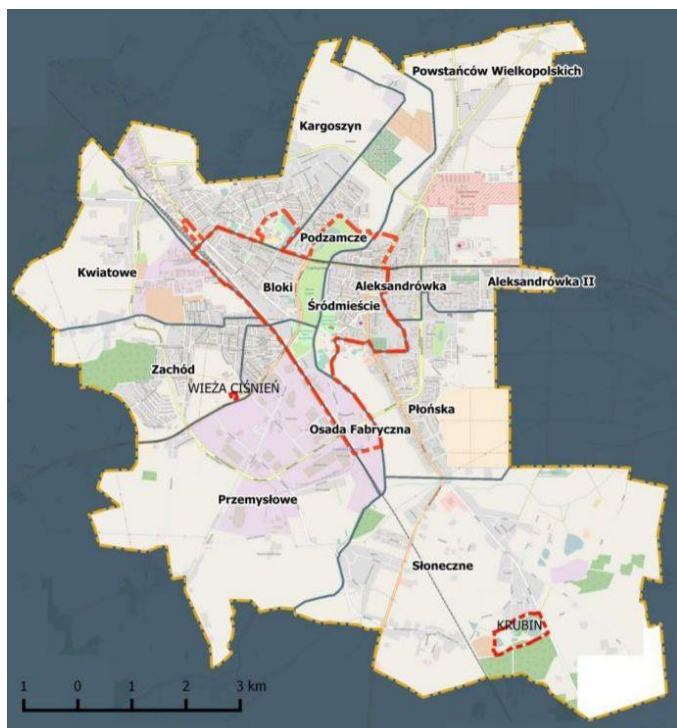
Do głównych atrakcji turystycznych w mieście należy zaliczyć Zamek Książąt Mazowieckich, będący jedynym w Polsce nizinnym zamkiem obronnym. Znajduje się on w zasobach Muzeum Szlachty Mazowieckiej. Ponadto ciekawymi zabytkami są dwa zespoły kościelne, grodzisko z dzwonnica na Farskiej Górze oraz kilka secesyjnych kamienic. Na uwagę zasługuje również Zespół Przyrodniczo -Krajobrazowy Doliny Rzeki Łydyni, stanowiący ostoję ptactwa i zbiór roślinności terenów nadrzecznych.

• Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Ciechanów na lata 2005-2023

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Ciechanów został przyjęty uchwałą Rady Miasta nr 359/XXXIII/2005 z dnia 29 września 2005 r. Program został zaktualizowany w 2015 r., przedłużono okres obowiązywania oraz dodano nowe zadania. W 2019 r. dokonano procesu ostatniej aktualizacji dokumentu. Program został przyjęty Uchwałą nr 144/XIII/2019 Rady Miasta Ciechanów z dnia 31.10.2019 r.

Rewitalizację należy rozumieć jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji. Program pełni rolę narzędzia planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

Wyznaczony obszar rewitalizacji w Ciechanowie zajmuje powierzchnię 291,68 ha, co stanowi 8,97% powierzchni miasta.

Legenda

- Granice miasta
- Obszar rewitalizacji

Rys. nr 1. Wyznaczony obszar rewitalizacji miasta, źródło: Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Ciechanów

W ramach obszaru podlegającego działaniom rewitalizacyjnym wyróżniono 4 podobszary rewitalizacji, dla których zaplanowano różne kierunki rewitalizacji. Sam obszar rewitalizacji, mimo że zwarty przestrzennie, nie jest jednorodny. Różni się charakterem istniejącej zabudowy, a także pełnionymi funkcjami, które wynikają z położenia na planie miasta, a przede wszystkim z odrębnej historii.

Podobszar Śródmieście stanowi najistotniejsze miejsce tożsamości miasta o znaczeniu historycznym, kulturalnym, administracyjnym i społecznym. Obszar wskazany do rewitalizacji obejmuje historycznie najstarszą, najbardziej reprezentacyjną część miasta, o czym świadczy układ urbanistyczny wpisany do rejestru zabytków, charakter zabudowy oraz znajdujące się tutaj zabytkowe budowle.

Podobszar Bloki, które stanowi osiedle Bloki oraz fragmenty osiedla Kargoszyn. Bloki usytuowane są w północno-wschodniej części miasta, w obrębie torów kolejowych. To bardzo czytelny obszar na planie miasta. Znajduje się około 100 jednopiętrowych budynków z użytkowym poddaszem, i typowymi, spadzistymi dachami pokrytymi dachówką. Są to budynki unikatowe w skali kraju i Europy Środkowej, zostały wybudowane w latach 1940-1942 przez administrację niemiecką i miały dostosować Ciechanów do pełnienia funkcji stolicy regencyjnej. Między budynkami z lat 40-tych wybudowane zostały w latach 60-tych 3-piętrowe budynki mieszkalne (tzw. „klocki”).

Podobszar Osada Fabryczna, to część osiedla Przemysłowego – teren usytuowany na południe od centrum miasta, który tworzy zabudowa powstała pod koniec XIX w. na obszarze dawnej wsi Szczurzyn. Obejmuje budynki dawnej cukrowni, wybudowanej w latach 1880-1882 oraz budynki mieszkalne wybudowane dla pracowników cukrowni. Osada Fabryczna z niegdyś „luksusowego” miejsca stawała się zaniedbaną częścią miasta. Po 1980 r. zabudowę osady uzupełniono o nowe bloki mieszkalne.

Podobszar Obszary poprzemysłowe zlokalizowane na osiedlach: Słoneczne (Krubin), Płońska (Jeziorko) i Zachód (Wieża Ciśnień), tereny niezamieszkałe:

„Krubin” obejmuje zespół zbiorników wodnych, dawnych wyrobisk powstałych na potrzeby działającej od lat 70-tych XIX w. do połowy lat 80-tych XX w. cegielni. Na największym z nich w okresie letnim znajduje się kąpielisko miejskie „Krubin”, prowadzone przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji.

Wieża ciśnień – wieżowy zbiornik wyrównawczy zaprojektowany przez warszawskiego architekta Jerzego Michała Bogusławskiego w 1972 r.

Wśród listy głównych projektów rewitalizacyjnych, wyznaczono także projekty w obszarze dziedzictwa kulturowego, takie jak:

Podobszar Śródmieście:

1. Ożywienie zmarginalizowanego obszaru pasażu Marii Konopnickiej w centrum Ciechanowa poprzez przywrócenie wartości historycznych i kulturowych oraz nadanie nowych funkcji społeczno-gospodarczych.
2. Rewaloryzacja budynku byłego Hotelu „Polonia” w Ciechanowie z adaptacją na cele upowszechniania kultury.
3. Renowacja i modernizacja zabytkowej kamienicy w Ciechanowie z nadaniem nowych funkcji użytkowych.
4. Ożywienie społeczno-gospodarcze ul. Warszawskiej w Ciechanowie.
5. Nasza Warszawska - budowanie tożsamości lokalnej poprzez wolontariat.
6. Rewaloryzacja budynku po młynie przy ulicy Nadrzecznej w Ciechanowie i nadanie mu nowych funkcji społeczno-gospodarczych.

Podobszar Bloki:

1. Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych w dzielnicy Bloki w Ciechanowie ze szczególnym uwzględnieniem budynków użyteczności publicznej oraz zagospodarowanie wspólnych przestrzeni miejskich.
2. Rewaloryzacja budynków mieszkalnych w dzielnicy Bloki.

Podobszar Osada Fabryczna:

1. Rewaloryzacja budynków mieszkalnych z przełomu XIX i XX w. na osiedlu Osada Fabryczna w Ciechanowie wraz z budową i modernizacją dróg wewnętrznych, chodników oraz parkingów.
2. Rewaloryzacja budynku dworku i zabytkowego Parku przy ul. Fabrycznej 11 w Ciechanowie w celu rozwoju gospodarczego Osady Fabrycznej.

Podobszar Bloki, Śródmieście, Osada:

1. Poprawa dostępności do zasobów kultury poprzez remont, zagospodarowanie i efektywne wykorzystanie zabytku techniki „Wieża ciśnień” w Ciechanowie.

W Programie wyznaczono także projekty uzupełniające, wśród nich dwa projekty dla Podobszaru Śródmieście:

1. Tożsamość lokalna – „Dolina rzeki Łydyni” w Ciechanowie.
2. Zamek Księżąt Mazowieckich w Ciechanowie – miejscem kultury, historii i sztuki.

• **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ciechanów**

Obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ciechanów, zostało przyjęte uchwałą nr 309/XXIV/2016 Rady Miasta Ciechanów z dnia 27 października 2016 r.

Studium to dokument planistyczny, który wskazuje sposób kompleksowego, harmonijnego kształtowania przestrzeni miejskiej z uwzględnieniem społecznych, gospodarczych, przyrodniczych i kulturowych, z uwzględnieniem właściwego rozmieszczenia przestrzennego funkcji oraz ich najbardziej korzystnego i bezkonfliktowego sąsiedztwa.

W Studium w obszarze ochrony i opieki nad zabytkami wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej.

1. Strefy ochrony ekspozycji obejmują obszary zabezpieczające właściwe eksponowanie zespołów i obiektów zabytkowych oraz panoram na te zespoły i obiekty. Postulowane ustalenia dla stref, do uwzględnienia przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

– Strefa „K.8.1.”: strefa obejmuje obszar z punktu na ul. Mleczarskiej – 100 m od ul. Płońskiej, widok na panoramę zespołu cukrowni, Osady Fabrycznej i dawnego folwarku Szczurzyn. Rodzaje działań: obszar wyłączony spod zabudowy mogącej zeszpeci widok na w/w zespoły.

– Strefa „K.8.2.”: strefa obejmuje obszar z wiaduktu ul. Płockiej widok na zabytkowe centrum Ciechanowa leżące za doliną Łydyni. Rodzaje działań: obszar doliny Łydyni wyłączony spod zabudowy mogącej

przesłaniać lub szpecić panoramę (możliwa zabudowa jednokondygnacyjna z wysokimi dachami na podstawie ustaleń MPZP), eliminacja dysharmonijnej wysokiej zabudowy; projektowana zabudowa miasta w tej strefie do 3-kondygnacji o spadzistych dachach.

– Strefy „K.8.3”, „K.8.4”, „K.8.5”: strefa obejmuje obszar części doliny Łydyni z zamkiem i widokiem na płn. część zabytkowego centrum Ciechanowa z punktów: zbieg ul. Jesionowej i Zielonej, zbieg ul. Zielonej i Parkowej, zbieg ul. Zamkowej i Kmicica. Rodzaje działań: obszar stref od w/w punktów do Łydyni wyłączony spod zabudowy mogącej zszpeci widok na zamek i płn. część centrum miasta; cały obszar wymaga specjalistycznego projektu uzgodnionego z WKZ – funkcje rekreacyjne, zabudowa płn. części zabytkowego centrum winna być zharmonizowana wysokościami z już istniejącą, nie szpeci panoramy i nie być konkurencyjną dla ratusza.

2. Strefy ochrony konserwatorskiej zespołów zabudowy zabytkowej: W celu ochrony wartości historycznych i kulturowych, dla zespołów zabytkowych i historycznych obszarów, ustalić należy strefy ochrony konserwatorskiej:

– Strefa ochrony konserwatorskiej „K.9.1.” obejmująca: dawny układ wiejski rejonu ulicy Witosa. Dla obszaru objętego strefą ustala się: utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania, utrzymanie historycznie ukształtowanego układu przestrzennego, uzupełnienie zabudowy w sposób utrwalający historyczne rozplanowanie oraz lokalny charakter zabudowy, utrzymanie historycznego nazewnictwa ulic i gdzie to możliwe jego przywracanie.

– Strefa ochrony konserwatorskiej „K.9.2.” obejmująca: obszar dawnego folwarku Szczurzyn i wielofunkcyjnego kompleksu związanego z cukrownią powstałego w latach 1880-1914. Dla obszaru objętego strefą ustala się: utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania i istniejącej zabudowy zabytkowej, zachowanie układu przestrzennego poprzez utrzymanie jego historycznego rozplanowania, rewaloryzacja zabudowy zabytkowej z podkreśleniem charakterystycznych cech ukształtowania, rozwiązań elewacji, użytych materiałów i kolorystyki, rewaloryzacja wartościowych historycznie układów zieleni, zakaz lokalizacji nowej zabudowy na obszarze zespołu rezydencjonalnego dawnego dyrektora cukrowni, dopuszczenie zabudowy uzupełniającej na obszarach produkcyjnych, o gabarytach i wyrazie architektonicznym nawiązującym do budynków zabytkowych.

– Strefa ochrony konserwatorskiej „K.9.3.” obejmująca Dzielnicę Bloki. Wartościowe elementy tego obszaru to: zachowany układ kompozycyjny osiedla z lat 1940-1943 i częściowo zachowany dawny układ parcelacyjny, zachowanych kilkadziesiąt budynków z okresu realizacji osiedla, znaczne obszary zieleni będącej integralną częścią dawnej koncepcji przestrzennej (osiedle „Błoki”, rejon stacji kolejowej). Dla obszaru objętego strefą ustala się: utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej zabudowy zabytkowej oraz właściwego charakteru i skali nowej zabudowy, podkreślenie zachowanego układu kompozycji osiedla, rewaloryzacja zabudowy zabytkowej z podkreśleniem charakterystycznych cech ukształtowania, rozwiązań elewacji, użytych materiałów i kolorystyki.

– Strefa ochrony konserwatorskiej „K.9.4.” obejmująca osiedle Nowy Świat – rejon ronda ul. Gostkowskiej. Wartościowe elementy tego obszaru to: zachowany pierwotny układ kompozycyjny wytyczonego ok. 1930 r. osiedla willowego (tzw. Nowy Świat) na planie gwiazdy o cechach miasta – ogrodu, w tym zachowany centralny wieloboczny plac z wychodzącymi z niego 7 ulicami wraz z ulicami obwodowymi, zachowana zabudowa o wartościach kulturowych charakterystyczna dla architektury lat 30-tych XX w. Dla obszaru objętego strefą ustala się: utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej zabudowy zabytkowej oraz właściwego charakteru i skali nowej zabudowy, utrzymanie historycznego rozplanowania ulic i placów.

– Strefa ochrony konserwatorskiej „K.9.5.” obejmująca zespół podworski przy ul. Śmiecińskiej. Wartościowe elementy tego obszaru to: pozostałości zespołu podworskiego (dwór, park). Dla obszaru objętego strefą ustala się: utrzymanie historycznego rozplanowania, rewaloryzacja zabudowy zabytkowej, dostosowanie nowej zabudowy do historycznego rozplanowania i zharmonizowania z zabudową zabytkową.

– Strefa ochrony konserwatorskiej „K.9.6” obejmująca obszar dawnego zespołu dworskiego Gostków. Wartościowe elementy tego obszaru to: założenie parkowe o czytelnym układzie przestrzennym i częściowo zachowanej kompozycji, dwa budynki gospodarcze. Dla obszaru objętego strefą ustala się: utrzymanie

historycznego rozplanowania, rewaloryzacja zabudowy zabytkowej, rewaloryzacja parku, przebudowy, rozbudowy, remontów obiektów zabytkowych, prowadzenia prac ziemnych.

3. Strefy ochrony konserwatorskiej-archeologicznej: W celu ochrony śladów osadnictwa przedlokacyjnego, lokacyjnego oraz osadnictwa, które miało miejsce na tym obszarze do co najmniej X w. i umożliwienia ich udokumentowania, ustala się strefy ochrony archeologicznej oraz strefy obserwacji archeologicznej:

– Strefa „K.10.1.” strefa ochrony archeologicznej (w rejonie Śródmieścia). Strefa obejmuje obszar pozostałości osadnictwa przedlokacyjnego i dwóch lokacji na prawie chełmińskim. Elementy stanu zachowania: grodzisko ze strefą wpisaną do rejestru zabytków, cmentarzysko wczesnośredniowieczne w rejonie ul. Orylskiej, stanowiska archeologiczne przy rynku (Plac Jana Pawła II), duże przestrzenie jeszcze nie zniszczonych i nie przebadanych warstw kulturowych mogących zawierać znaleziska mające wpływ na działalność inwestycyjną. Wymogi obowiązujące w strefie: uzgadnianie z WKZ planowanych prac ziemnych, uzyskiwanie od WKZ zezwoleń na prowadzenie takich prac.

– Strefy „K.10.2.” obserwacji archeologicznej. Strefy obejmują obszary nieprzebadanych warstw kulturowych. Wymogi obowiązujące w strefie: powiadomienie WKZ o wszelkich planowanych pracach ziemnych, prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym, a w razie potrzeby przebadanie metodami archeologicznymi. Strefy występują: w obrębie dawnego zespołu dworsko - parkowego przy ul. Gostkowskiej, w otoczeniu środkowego odcinka ul. Wojska Polskiego, w kierunku rzeki Łydyni, po płd. stronie ul. Śmiecińskiej, po zach. stronie ul. Tatarskiej, na wysokości ul. Sienkiewicza, po wsch. stronie ul. Tatarskiej, pomiędzy rzeką Łydynią a obszarem kolejowym, po płn. i płd. stronie ul. Mleczarskiej, pomiędzy rzeką Łydynią a obszarem kolejowym, po zach. stronie ul. Bielińskiej, w płn. części Krubina, w otoczeniu ul. Kruczej.

W Studium określono zasady ochrony zabytków wpisanych do rejestru zabytków:

1. W odniesieniu do obszaru historycznego założenia urbanistycznego śródmieścia miasta Ciechanów obowiązuje:

- zachowanie istniejącej zabudowy zabytkowej;
- uzupełnienie nową zabudową w sposób utrwalający historyczne rozplanowanie oraz lokalny charakter zabudowy, z dostosowaniem wysokości nowej zabudowy do zabudowy historycznej, wysokie dachy kryte dachówką lub blachą, jasne tynki, od strony terenów publicznych (ulic, placów) lokalizacja usług;
- dostosowanie skali, gabarytów i detali nowej zabudowy do zabudowy zabytkowej;
- rewaloryzacja zabudowy zabytkowej z uwzględnieniem jej cech historycznych.

2. W odniesieniu do zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego: wymóg uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie wszelkich prac i badań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

3. W celu ochrony wyjątkowych wartości krajobrazu kulturowego miasta, w tym panoramy na: Zamek Książąt Mazowieckich, sylwetę miasta z rejonu podzamcza, zespoły zabudowy historycznej, naturalny krajobraz doliny rzeki Łydyni:

– należy kontrolować zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym i zabudowie, nie dopuszczając do realizacji elementów przysłaniających chronione obiekty lub dysharmonijne w krajobrazie kulturowym.

4. Dla zabezpieczenia właściwego eksponowania zabytkowych obiektów i panoram ustala obszary do objęcia ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, poprzez ustalenie stref ochrony konserwatorskiej – ochrony ekspozycji

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

5.2.1. Charakterystyka miasta

Miasto Ciechanów pod względem administracyjnym jest gminą miejską, wchodzącą w skład powiatu ciechanowskiego, położoną w płn. części województwa mazowieckiego. Miasto sąsiaduje: od wsch. z gminą Opinogóra Górna, od płn., płd. i zach. z gminą wiejską Ciechanów. Miasto usytuowane jest na skrzyżowaniu ważnych dróg komunikacyjnych: magistrali kolejowej łączącej Warszawę z Wybrzeżem oraz drogi krajowej E 60 wiodącej z Zachodu Europy do krajów nadbałtyckich – Litwy, Łotwy, Estonii i Białorusi.

Miasto Ciechanów składa się z kilkunastu osiedli, dosyć luźno powiązanych ze sobą siecią komunikacyjną. Rozległy obszar miasta pozwala na zachowanie stosunkowo niskiej gęstości zaludnienia. Ciechanów podzielony jest na części osadnicze i funkcjonalne zarówno w sposób naturalny – przez dolinę rzeki Łydyni, jak i przez przebiegającą przez środek miasta magistralę kolejową E65.

Miasto położone jest pomiędzy Wzniesieniem Mławskim a Wysoczyzną Ciechanowską w makroregionie Niziny Północnomazowieckiej i usytuowane jest niemal centralnie na Wysoczyźnie Ciechanowskiej (120,0 m n. p. m.). Geomorfologicznie dominującą część terenu miasta kształtuje wysoczyzna morenowa zbudowana z piasków naglinionych, czarnych i szarych ziemi wytworzonych z glin, ilów i utworów pyłowych. W zach. i fragmentem środkowej części miasta występuje strefa czołowo-morenowa charakteryzująca się urozmaiconą rzeźbą terenu i znacznymi spadkami.

Ciechanów położony w dolinie rzeki Łydyni, lewym dopływie Wkry. Rzeka Łydynia dzieli miasto na dwie części:

- lewobrzeżną, obejmującą centrum handlowo-administracyjne i spółdzielcze dzielnice mieszkaniowe,
- prawobrzeżną, obejmującą zbudowaną w czasie II wojny światowej dzielnicę domów komunalnych oraz dzielnicę przemysłową w części południowej.

Tereny zielone (lasy i zadrzewienia) obejmują zaledwie 139 ha, co stanowi niewiele ponad 4% powierzchni miasta. Ciechanów położony jest poza istniejącymi i planowanymi do utworzenia obszarami europejskiej sieci obszarów NATURA 2000. Na terenie miasta Ciechanowa znajduje się tylko kilka form objętych ochroną przyrody: zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Rzeki Łydyni”, użytek ekologiczny „Bagry”, 5 pomników przyrody (4 pojedyncze drzewa i 1 głąz narzutowy). Miasto położone jest w płd.-zach. części obszaru „Zielone Płuca Polski”, który zaliczany jest do obszarów o najlepszym stanie środowiska w Polsce.

5.2.2. Zarys historii obszaru miasta

W 2 poł. X w. Mazowsze zostało włączone do państwa pierwszych Piastów. Pierwsza pisana wzmianka o Ciechanowie pochodzi z 1065 r. – z falsyfikatu mogileńskiego sporządzonego w 1282 r., w oparciu o wcześniejsze zapiski i dotyczy klasztoru benedyktynów w Mogilnie – Ciechanów wymieniono jako jeden z 19 grodów obciążonych dziesięciną na rzecz opactwa. Strategicznie położony gród ciechanowski, ważny punkt obronny na północnym Mazowszu, wielokrotnie był celem najazdów – Pomorzan, Prusów i Jaćwingów, Litwinów, a później Krzyżaków. Źródła potwierdzają istnienie kasztelania ciechanowskiej w poł. XIII w. – w dokumencie z 1254 r. występuje kasztelan ciechanowski – Racibor.

Ciechanów lokowany był na prawie chełmińskim w 1400 r. lecz sama osada i kasztelania istniały wcześniej. Rządy ostatnich Piastów (XIV-XVI w.) stanowiły pomyślny czas w dziejach miasta. W XIV w. książę mazowiecki Siemowit III rozpoczął budowę murowanego zamku obronnego w zakolu rzeki Łydyni. W 1529 r. Ciechanów został włączony do Korony jako stolica jednej z dziesięciu ziem nowego województwa mazowieckiego. W latach 1545-1557 miasto znalazło się w rękach królowej Bony, przeżywając okres wzmoczonego rozwoju i świetności, o czym może świadczyć wzrost liczby mieszkańców do ponad 5000.

XVII w. przyniósł wiele klęsk (liczne pożary, epidemie i działania wojenne), które przyczyniły się do upadku Ciechanowa. Miasto było kilkakrotnie najeżdżane przez wojska szwedzkie (m.in. w 1655 r. w okresie „potopu” oraz w 1708 r. w czasie wojny północnej). Po drugim rozbiórce Rzeczypospolitej (1792 r.), decyzją Sejmu Grodzieńskiego, Ciechanów na krótko stał się stolicą województwa (1793 r.). W 1795 r., w wyniku trzeciego rozbioru miasto znalazło się w zaborze pruskim, wchodząc w obręb prowincji Prusy Nowowschodnie.

W 1806 r., podczas kampanii Napoleona na Mazowszu, miasto zostało ograbione i zniszczone. Rok później znalazło się w granicach Księstwa Warszawskiego (departament plocki), a od 1815 r., na mocy postanowień Kongresu Wiedeńskiego – Królestwa Polskiego, rządzonego przez króla – cara Aleksandra I.

W XIX w. ludność Ciechanowa uczestniczyła w zrywach niepodległościowych, w okolicach miasta toczyły się walki z oddziałami rosyjskimi, zwłaszcza podczas powstania styczniowego w latach 1863-1864.

Po 1864 r. nastąpił szybki wzrost gospodarczy i demograficzny. Wraz z budową kolei nadwiślańskiej dynamicznie zaczął rozwijać się drobny przemysł, przyczyniając się do rozkwitu lokalnej gospodarki. W 2 poł. XIX w. w Ciechanowie założone zostały: browar (1864 r.), cegielnia (ok. 1870 r.), cukrownia (1882 r.) oraz – młyn parowy (1901 r.). Rozwijała się oświata i kultura. W 1882 r. powstała Ochotnicza Straż Pożarna, a w 1906 r. oddział Towarzystwa Kultury Polskiej. Sukcesywnie przybywało ludności. Pod koniec XIX w. Ciechanów liczył przeszło 10 000 mieszkańców. W XIX w. z miastem związane były tak wybitne osobistości jak Zygmunt Krasiński, Aleksander Świętochowski, Maria Konopnicka, Stefan Żeromski, Bolesław Prus czy Henryk Sienkiewicz, który część akcji Krzyżaków umieścił na zamku ciechanowskim.

W 1918 r. Ciechanów powrócił w granice niepodległej Polski. W 1920 r. toczyły się tu walki z oddziałami Armii Czerwonej, które zdołały na krótki okres czasu zająć miasto. W okresie międzywojennym, mimo kryzysu ekonomicznego, miasto rozwijało się, stając się również coraz prężniejszym ośrodkiem kulturalnym. Powstawały liczne organizacje zawodowe i społeczne, ukazywały się czasopisma regionalne. W 1921 r. powołano średnią szkołę ogólnokształcącą. W 1937 r. przystąpiono do rozbudowy sieci elektrycznej i budowy wodociągów.

W dniu 08.10.1939 r. dekretem A. Hitlera, Ciechanów z sąsiednimi ośmioma powiatami, został włączony do III Rzeszy i stał się stolicą rejencji ciechanowskiej Prus Wschodnich. Planując przebudowę miasta Niemcy wyburzyli część budynków przy dawnym rynku lokacyjnym oraz wybudowali dzielnicę dla niemieckiego personelu (Błoki). Dnia 17.01.1945 r. do Ciechanowa wkroczyli żołnierze Armii Czerwonej. Wojna skończyła się z ogromnymi stratami ludzkimi i materialnymi. Dewastacji uległy m.in. wszystkie zakłady produkcyjne.

Okres Polski Ludowej przyniósł szybki wzrost liczby ludności, napływającej do powstających w mieście nowych zakładów pracy (do ponad 20 000 mieszkańców w 1961 r.). Do 1975 r. Ciechanów był stolicą powiatu, a w latach 1975-1998 – województwa ciechanowskiego. Po kolejnej reformie administracyjno-samorządowej wszedł w obręb województwa mazowieckiego, jako siedziba władz przywróconego powiatu.

5.3. Dziedzictwo materialne – zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta

Materialne dziedzictwo kulturowe gminy to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały to miejsce. Są to zarówno układy przestrzenne miejscowości wraz z terenami zieleni komponowanej, powstałe przez stulecia budowle i zastosowane w nich rozwiązania architektoniczne, jak również zabytki ruchome w nich zgromadzone oraz zabytki archeologiczne.

I. HISTORIA KSZTAŁTOWANIA SIĘ UKŁADU URBANISTYCZNEGO MIASTA

Ciechanów należy do najstarszych miast na pñ. Mazowszu. Należy przypuszczać, że gród usytuowany na tzw. „Farskiej Górze” funkcjonował już w 2 poł. XI w. Zaczątkiem miasta był gród i osada targowa, której istnienie potwierdza późniejszy dokument lokacyjny oraz dwa kościoły: parafialny (wzmiankowany w 1065 r.) i augustianów (1353 r.) wraz z klasztorem. W poł. XIII w. Ciechanów stanowił kasztelanię.

Farska Góra – najwyższe w okolicy wzniesienie o stromym, wysokim od strony zach. i pñd. zboczu i od strony zach. dodatkowo odciętym rzeką Łydynią była miejscem lokalizacji grodu i późniejszej siedziby kasztelana. Położona pomiędzy ul. Księdza Piotra Ściegiennego a parkiem Jarosława Dąbrowskiego, obok kościoła farnego, zagospodarowana jest teraz neogotycką dzwonnica z 1889 r. i parkiem u podnóża. Na wsch. od Farskiej Góry, na terenie trójkątnego placu, ob. Placu Kościuszki, zlokalizowane było podgrodzie z osadą targową. Obecnie plac ten, jeszcze w pocz. XIX w. zwany Zielonym Rynkiem, od pñ. zamknięty jest budynkiem Muzeum Szlachty Mazowieckiej. Na skwerze znajduje się pomnik poświęcony poległym w latach 1918-1920 żołnierzom Polskiej Organizacji Wojskowej, zrekonstruowany w 1998 r. Około 1355 r. wzniesiono w Ciechanowie obronny zamek książąt mazowieckich, który podobnie jak gród miał on funkcję refugialną (schronienie ludności miasta w okresie zagrożenia).

Nowe miasto lokowane zostało w 1400 r. na prawie chełmińskim, ok. 900 m na pñ. od grodu i miasta targowego, w pobliżu zamku książęcego. Lokacja na nowym terenie wynikała zapewne z szybkiego rozwoju miasta targowego w 2 poł. XIV w., nie posiadającego umocnień miejskich. Dla wzrastającej liczby ludności funkcja ochronna grodu nie wystarczała, stąd decyzja o lokacji nowego miasta w pobliżu zamku. Gród stał się miejscem schronienia dla mieszkańców osady targowej, zaś zamek – dla ludności z nowo lokowanego miasta.

Nowe miasto otrzymało regularny układ z rynkiem na terenie ob. Placu Jana Pawła II i kościół parafialny pw. św. Małgorzaty (w rejonie ob. ul. 17-go Stycznia, wzmiankowany w 1427 r.). Ciechanowski rynek zaprojektowany został w kształcie regularnego czworoboku, z którego naroży wybiegały pary prostopadłych doń ulic. Zasadniczy układ rynku pozostał niezmieniony, z wyjątkiem pñd. pierzei, rozebranej w 1942 r. – po jej krawędzi przebiega ob. początek ulicy Pułtuskiej. W pñ. pierzei rynku znajduje się neogotycki ratusz wzniesiony wg proj. Henryka Marconiego w 1845 r. W 2 poł. XX w. przekształcono rynek w skwer miejski – posadzono drzewa, w miejsce bruku powstały trawniki i fontanny. Rewitalizacja przeprowadzona w pocz. XXI w. doprowadziła ponownie do stworzenia z Rynku centrum miasta. Wykonano nawierzchnię z płyt chodnikowych i kostki brukowej, zmieniono usytuowanie i kształt fontanny, ustawiono ławki. Ze pierwotnej drewnianej zabudowy przyrynkowej nic się nie zachowało, ostatni drewniany budynek rozebrano w 2003 r. Zasadniczy układ rynku nie został jednak zmieniony i jest typowym rozwiązaniem urbanistycznym dla miast lokowanych na prawie chełmińskim.

Rynek został skomunikowany z osadą targową za pomocą ob. ul. Warszawskiej, która stała się głównym traktem komunikacyjnym łączącym miasto lokacyjne z przedkolacyjnym. Średniowieczna ulica Warszawska do dziś stanowi najważniejszy element struktury miejskiej, łącząc plac Jana Pawła II z placem T. Kościuszki czyli dwa najstarsze ośrodki miasta. W pocz. XXI w. podjęta została rewaloryzacja ulicy. Na znacznej długości zamknięto ją dla ruchu przekształcając w deptak, przeprowadzono remonty większości kamienic, z których wiele prezentuje walory zabytkowe

Po 1420 r. wokół Ciechanowa powstały umocnienia miejskie o charakterze wału drewno-ziemnego z kilkoma bramami, otoczonego fosą. Wzmocniono walory obronne zamku przez podwyższenie murów i baszt. Jako jedno z ważniejszych w ówczesnej Polsce, miasto rozwijało się szybko. Opis z 1549 r. wymienia szereg budowli murowanych i kilka brukowanych ulic. Lustracja z 1616 r. podaje informację o istnieniu wałów

miejskich i szerokiej sieci ulic. W XVI w. do głównych ulic Ciechanowa zaliczano: Warszawską, Zakroczymską, Mławską, Pułuską i Podpiskowską (Pisarską), a do mających mniejsze znaczenie: Przasnyską, Browarną, Wodną, Poprzeczną, Małą, Święto Małgorzacką i Wielką Święto Małgorzacką, Tylną, Żydowską, Kowalską (Żydowską), Parafialną, Łazienkowską, Psią i Nadfosową. Część z nich była brukowana. Miasto miało charakter rolniczy, mieszczanie posiadali grunty rolne, wokół domów znajdowały się zbudowania gospodarcze. Rozwijał się również przemysł związany z rolnictwem: browary i trzy młyny.

Upadek Ciechanowa nastąpił w 1 poł. XVII w. i trwał do pocz. XIX w. W 1820 r. miasto nie posiadało wcale budynków murowanych, poza kościołami a drewniane najczęściej były kryte strzechą

Przyspieszenie rozwoju nastąpiło w XIX w. W 2 ćw. XIX w. wybrukowano szereg ulic wraz z rynkiem, przeprowadzono ich regulację, w latach 1825 - 1850 uporządkowano grunty miejskie – na podstawie projektu z 1844 r. – poprzez ich scalenie i przeniesienie zabudowań gospodarczych poza miasto. Wg spisu z 1851 r.: miasto Ciechanów „jest nieco porządniejszym od innych miasteczek, ma piękny ratusz, dużo domów murowanych, a wszystkie niemal dachówką kryte”. W 2 poł. XIX w. wraz z powstaniem Kolei Nadwiślańskiej zaczął się okres intensywnego rozwoju. Powstały zakłady przemysłowe: browar, cegielnia, cukrownia, młyn parowy. Sukcesywnie przybywała ludność. Pod koniec XIX w. w Ciechanowie mieszkało przeszło 10 000 osób.

Na przełomie XIX/ XX w. w Ciechanowie wzniesiono wiele murowanych kamieniczek. W końcu XIX w. powstały pierwsze budynki zespołu koszar: 3 duże budynki dwupiętrowe, budynek dwupiętrowy 8 stajen i kuźnia. W zach. części miasta, wzdłuż linii kolejowej rozciągał się zespół cukrowni – „Osada Fabryczna”. W jego płn. krańcu, w parku krajobrazowym, usytuowany był historyzujący pałacyk dyrekcji i administracji. W pobliżu – dom mieszkalny i budynki gospodarcze kadry technicznej i urzędniczej, zaś na płd. od cukrowni – osada mieszkaniowa, złożona z czterech domów mieszkalnych. Browar i młyny znajdowały się również w centrum miasta.

W 1918 r. obszar miasta wynosił ok. 1051 ha. W latach następnych wzrósł zaledwie o 170 ha i wynosił w 1931 r. – 1220 ha. W mieście przeważały grunty niezabudowane – 92% obszaru. Ciechanów był miastem parterowym i jednopiętrowym, rzadziej dwupiętrowym. W 1914 r. w mieście znajdowało się 690 domów mieszkalnych, w 1921 r. – 980, w 1931 r. – 1054. W 1931 r. zaledwie 39% budynków mieszkalnych było murowanych, resztę stanowiły domy drewniane. Natomiast większość pokryć dachowych była ogniotrwała, 8,7% domów krytych było drewnem, słomą i innymi materiałami łatwopalnymi.

Ożywienie w budownictwie mieszkaniowym nastąpiło na początku lat 30-tych XX w. Z powodu długotrwałych prac regulacyjnych mieszkańcy wnosili nowe domy w strefie podmiejskiej, głównie na tzw. „Podzamczu”, korzystając z parcel wydzielonych z majątku ziemskiego Gostków. Osiedle zostało zaprojektowane na planie nieforemnego pięcioboku z rondem w centrum, z którego wybiegało siedem ulic. Na działkach o powierzchni 1000-1500 m² budowano domy w stylu dworkowym lub kubistycznym. Koszty budowy wielu domów obniżano stosując płaskie stropodachy. Podobne, prostopadłościenne domy wznoszono również w centrum miasta (np. dom Reutta). Powstawały również obszerne kamienice (dom Baranowskich w rozległym ogrodzie z fontanną). Natomiast na przedmieściach nadal powstawały budynki drewniane.

Okres międzywojenny to czas intensywnego powstawania budynków użyteczności publicznej: zespół budynków starostwa, elektrownia miejska (1924 r.), Bank Reutta, budynek straży granicznej, urząd pocztowo-telekomunikacyjny, budynek szkoły powszechnej (1936 r.), stację pomp (1937 r.), schronisko dla sierot i mleczarnia przy ul. Sienkiewicza, gmach Ligii Ochrony Przeciwpowietrznej i Przeciwgazowej. Systematycznie odnawiano stare domy – do 1927 r., wg danych magistratu, odnowiono 40% budynków. Powstało również wiele miejsc użyteczności publicznej: basen, boisko i strzelnica. Przeprowadzono również szereg prac modernizujących nawierzchnię ulic i przystąpiono do układania chodników. W 1931 r. ogólna powierzchnia ulic wynosiła 11 ha z czego 63,6% było zabrukowanych. Modernizacja ulic pozwoliła poprawić stan sanitarny miasta.

W 1934 r. w Ciechanowie były 44 ulice. Najważniejsza była ulica Warszawska, od strony rynku wraz z przyległymi uliczkami ciasno zabudowana domami żydowskimi: starymi, drewnianymi, o zawilgoconych ścianach. Od skrzyżowania z ul. Sierakowskiego domy były wyższe i nowoczesne. Ul. Warszawska łączyła

Rynek z Placem Kościuszki, na którym znajdował się skwer miejski. Parki i skwery miejskie zajmowały zaledwie 2 ha. Prace nad zadrzewieniem miasta prowadzono przez cały okres międzywojenny. Na początku lat 30. XX w. rozpoczęto budowę bulwaru nad Łydynią i parku. W 1932 r. na skwerze przy Placu Kościuszki stanął pomnik poświęcony poległym w walkach 1918-1920. Na terenie koszar wzniesiono pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego, odsłonięty 14.06.1931 r., twórcą był inżynier Korczak.

Najokazalszym gmachem miasta było Starostwo, a także synagoga. Na wprost synagogi znajdował się stary cmentarz żydowski (kirkut). Przy ul. Płońskiej – cmentarz katolicki, założony w 1828 r. Przedstawione powyżej działania powodowały, że miasto przybierało stopniowo coraz lepszy wygląd.

W latach 1940-1944 powstały niemieckie plany przebudowy miasta w strefie rynku lokacyjnego i okolic. W efekcie zlikwidowano uliczki: ul. Kowalską czyli Żydowską, Psią i Żydowską, zniekształcono przebieg ulic Święto Małgorzackiej i Pułtuskiej przez wyburzenie płd. pierzei rynku i stworzenie z nich szerokiej ulicy. W pobliżu powstała dzielnica dla niemieckiego personelu – Bloki. Znajduje się tu 110 bliźniaczych budynków różniących się długością (od 100 do 20 m). Centralą częścią dzielnicy jest Plac Józefa Piłsudskiego, który został zrewitalizowany w 2019 r. Zlikwidowano plac przy ul. Mostowej i uliczki, łączące go z ulicami Warszawską i Święto Małgorzacką, oraz drogą z Warszawy do Przasnysza poprzez ulicę Tylną z pominięciem rynków. W latach 40-tych XX w. wytyczono też ul. Sienkiewicza. Te przebudowy, zniszczenia II wojny światowej oraz chaos urbanistyczny okresu powojennego mocno zaburzyły pierwotny układ miasta.

Od 2005 r. wdrażany jest „Lokalny Program Rewitalizacji miasta Ciechanów”. Przeprowadzono szereg działań mających na celu uczynienie historycznego układu miasta i przywrócenie pierwotnego znaczenia jego niewrażliwym punktom. Działania na polu architektury połączono z rewitalizacją terenów o walorach krajobrazowych, z uwzględnieniem unikalnej w skali europejskiej specyfiki miasta jaką jest występowanie pól uprawnych w ścisłym obszarze miasta. Wyodrębniono kilka obszarów objętych różnymi formami ochrony. Działania te w dużym stopniu odtworzyły dawną substancję miejską i wyeksponowały główną oś rozwojową miasta przywracając jej funkcję reprezentacyjnej przestrzeni miejskiej. Zmodernizowano infrastrukturę publiczną, centrum miasta częściowo wyłączono z ruchu kołowego, historycznemu śródmieściu Ciechanowa przywrócono rolę ośrodka koncentrującego życie społeczno-gospodarcze lokalnej społeczności. Oczywiście jest jeszcze bardzo wiele do zrobienia, aczkolwiek kolejny etap rewitalizacji miasta trwa.

II. NAJWAŻNIEJSZE HISTORYCZNIE OBSZARY I ZESPOŁY MIASTA

Trakt Średniowieczny – opiera się oś komunikacyjną miasta biegnącą od Zamku Książąt Mazowieckich, poprzez ulice: Wodna, Plac Jana Pawła II, Warszawską, Plac Kościuszki oraz ul. Zieloną, ścieżkę do Farskiej Góry i Parku im. Dąbrowskiego oraz ulice Ściegiennego i odcinek ul. 11 Pułku Ułanów Legionowych wraz z przyległym terenem na którym znajduje się Wspólnota Mieszkaniowa Nr 1.

Obszar obejmujący najstarszą część miasta wraz z najstarszymi budynkami sakralnymi i z zabudową z XIX i XX w. wpisany jest do rejestru jako historyczne założenie urbanistyczne oraz objęty jest strefami ochrony konserwatorskiej: B-1, strefą ochrony archeologicznej „W” oraz strefą obserwacji archeologicznej „OW-1”. Zamek Książąt Mazowieckich wraz z otoczeniem jest objęty ochroną dla Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Doliny Rzeki Łydyni”, na terenie którego się znajduje.

Oś traktu stanowi ulica Warszawska. Zlokalizowane są przy niej sklepy, usługi i zabudowa mieszkaniowa. Obecnie jest deptakiem, głównym ciągiem pieszym z atrakcjami turystycznymi, plenerowymi i handlowo-gastronomicznymi. Przy ulicy stoi dawna siedziba banku spółdzielczego, od 1973 r. – Muzeum Szlachty Mazowieckiej. W obszarze tym znajduje się również zespół budynków dawnego starostwa, ob. Komenda Powiatowa Policji – zespół czterech budynków usytuowanych (1925 r.). Zespół stanowi jeden z ważniejszych elementów historycznego założenia urbanistycznego miasta.

Nieopodal Placu Jana Pawła II, przy ul. Kilińskiego, znajduje się najstarszy zakład przemysłowy Ciechanowa, nadal czynny – „Browar Ciechanów” (1864 r.).

Dzielnica Bloki – (lata 1940-1942) to bardzo czytelny na planie miasta zespół zabudowy wielorodzinnej złożony ze zróżnicowanych w długości, dwukondygnacyjnych budynków z użytkowym poddaszem i dwuspadowym dachem. Obejmuje wydłużony, 82 ha obszar w kształcie wachlarza między ulicami Reja

od płn.-zach. i Tatarską od pld.-wsch. – na krótszych odcinkach oraz 17-go Stycznia i Sienkiewicza, którą od pld. konturują tory kolejowe. Budynki wielorodzinne przeznaczone są dla dwóch, czterech lub więcej rodzin. Nie zrealizowano planów budowy osiedli domów jednorodzinnych. Powstało jedynie kilka willi jednorodzinnych we wsch. części dzielnicy, m.in. tzw. „Willa Kocho”.

Jest to najbardziej zdegradowana dzielnica miasta. Większość budynków pochodzących z lat 40-tych XX w. prezentuje różny stopień dekapitalizacji. Miedzy nimi wybudowane zostały w latach 60-tych XX w. Trzypiętrowe budynki mieszkalne (tzw. „klocki”). Przestrzeń między budynkami zagospodarowana jest nieuporządkowaną zielenią, starymi budynkami gospodarczymi, blaszanymi garażami. Wytyczona w latach 40-tych XX w. ul. Sienkiewicza – jest jedyną zachowaną w mieście ulicą brukowaną (od dworca PKP do dworca PKS). W dzielnicy zlokalizowane są również prawie w całości zasoby PKP S.A., pochodzące z okresu II wojny światowej. W 2015 r. rozpoczęto rewaloryzację terenu. Budynek dworca kolejowego został w 2015 r. rozebrany. Z końcem 2015 r. jego miejscu powstał innowacyjny dworzec systemowy na współcześnie zagospodarowanym terenie.

Najciekawszym obiektem dzielnicy jest tzw. Krzywa Hala z podcieniami, gdzie mieści się Biblioteka Akademicka. Wzniesiona w latach 1943-1943, kształtem miała podkreślać układ planowanego Rynku Nowego Miasta. Przed halą obecnie znajduje się park i obelisk Józefa Piłsudskiego. W 2019 r. zakończyła się modernizacja energetyczna, remont i przebudowa budynku.

Dzielnica Bloki objęta jest strefą B-3 ochrony konserwatorskiej: obszar osiedla z lat 40-tych XX w., pozostałości istniejącej wcześniej wsi Ostatni Grosz oraz fragment dawnej wsi Kargoszynek. Wyznaczono też strefy obserwacji archeologicznej obejmujące obszar w okolicy dworca PKS u zbiegu ulic Fabrycznej i 3 Maja, będący fragmentem dawnej wsi Ostatni Grosz oraz obszar w okolicy ZS nr 1, przy ul. Olchowej i części ul. Głowackiego, będący fragmentem dawnej wsi Tatary. Prowadzona rewitalizacja powinna uwzględnić istniejący historyczny układ komunikacyjny oraz powiązanie terenu z istniejącym oraz planowanym zewnętrznym układem komunikacyjnym.

W 2019 r. opracowano dokumentację techniczną w zakresie rewitalizacji i termomodernizacji 7 budynków mieszkalnych.

Tereny poprzemysłowe – w centrum i na obrzeżach miasta zlokalizowane są wyrobiska pocegielniarne wypełnione wodą: „Krubin” w rejonie ul. Sońskiej – w okresie letnim funkcjonujące jako kąpielisko miejskie, „Jeziorko” w rejonie ul. Armii Krajowej, „Kargoszyn” w rejonie ulicy Sygietyńskiego oraz „Kanały” ograniczone ulicami 17-go Stycznia, Gostkowską, Kargoszyńska i Kraszewskiego. „Kanały” w okresie II wojny światowej zbiorniki służyły do obsługi pobliskiej cegielni. Początkowo składały się z kilku mniejszych zbiorników wodnych, które w latach 70-tych połączono w jeden zbiornik przeznaczony do celów rekreacyjnych. W sąsiedztwie zbiorników stoi zabytkowy komin cegielni.

III. INNE OBSZARY WAŻNE DLA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Rejon Cukrowni – obejmuje obszar dawnego folwarku Szczurzyn i wielofunkcyjnego kompleksu związanego z cukrownią, powstałego w latach 1880-1914.

Nowy Świat – obejmuje część terenu parcelacji majątku Gostków przeznaczonego pod budowę osiedla willowego – tzw. wówczas Nowy Świat, na planie gwiazdy o cechach miasta – ogrodu – 1935 r.

Śmiecin – obszar zespołu podworskiego.

Gostków – obszar dawnego zespołu dworskiego po wsch. stronie ul. Gostkowskiej.

Bielin – obszar zespołu dworskiego Bielin istniejącego przynajmniej od XIV w. nad rzeką Łydynia, u wylotu ulic Bielińskiej i Okopowej.

Krubin – obejmuje teren dawnego zespołu dworskiego i dawnej wsi Krubin, po obu stronach ul. Kruczej, a także fragment terenu zbiegu ul. Krubińskiej, Sońskiej i Żytnej.

IV. CENNE DLA MIASTA ZESPOŁY I OBIEKTY

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Doliny rzeki Łydyni” – to obszar o powierzchni 57 ha, położony na terenie miasta Ciechanów, stanowi chronioną prawnie część doliny. Ochrona objęte są wartości przyrodnicze i krajobrazowe terenu oraz występujące tu gatunki roślin i zwierząt a także zasoby kultury materialnej – wpisane do rejestru zabytków: Zamek Księżąt Mazowieckich, Kościół Farny, Farska Góra.

Założenia zieleni miejskiej „Farska Góra” – Łydynia – zespół z XIX/XX w. wpisany do rejestru zabytków, obejmuje:

- park przy Farskiej Górze założony na przełomie XIX/ XX w. na obszarze ok. 1,5 ha;
- park przy kościele poaugustiańskim o obszarze 1 ha;
- ciąg spacerowy nad Łydynią na obszarze 1,2 ha.

Zespół cmentarza parafialnego – usytuowany przy ul. Płońskiej, wpisany do rejestru zabytków. Ochroną objęty jest teren cmentarza wraz z ogrodzeniem, furtką i bramami (ok. 1850 r.), kaplica grobowa Sawickich, ob. cmentarna (pocz. XX w.) oraz drzewostan. Na cmentarzu spoczęli członkowie znakomitych rodów, które przyczyniły się do rozwoju gospodarczego i kulturalnego miasta (Reutt, Ranieccy, Gutkowscy, Zakrzewscy, Franciszek Rajkowski, Tomasz Klonowski). Spoczywają weterani powstań: listopadowego (Wojciech Petrykowski), styczniowego (August Gize, Antoni Roszko), ofiary II wojny światowej – nalotów na Ciechanów, egzekucji i zamęczenia przez Gestapo. Spoczywają tam lekarze, nauczyciele, literaci, społecznicy. Cmentarz przy ul. Płońskiej wpisany został do rejestru zabytków w 1972 r. Zakaz pochówków objął lata 1961-1984. Po otwarciu cmentarza dla nowych pochówków rozpoczęła się dewastacja zabytkowych grobów – zamieniano je na współczesne formy.

Cmentarze żydowskie – pamięć o ludności żydowskiej, w Ciechanowie stanowiącej ok. 40% społeczności winna być kultywowana. Nie zachowało się wiele z dziedzictwa materialnego. Najstarszy cmentarz żydowski w Ciechanowie powstał w XVII w. w rejonie obecnego skrzyżowania ul. 17 Stycznia, Tatarskiej i Jesionowej. Wszelkie ślady nekropolii uległy zatarciu. Kolejny cmentarz żydowski istniał w rejonie obecnych ul. Tylnej i Zagumiennej został założony w 1771 r. na gruncie w pobliżu zrujnowanego wówczas kościoła św. Małgorzaty odstąpionym gminie żydowskiej. W XIX w. gdy ludność żydowska stanowiła ok. 60% ciechanowskiego społeczeństwa, cmentarz został powiększony. Znajdował się tu ohel cadyka Abrahama Rafaela Landaua (lata 1789-1875). Cmentarz został zlikwidowany przez Niemców, teren został zniwelowany, fragmenty macew wykorzystano do budowy chodników, ziemia z ludzkimi szczątkami posłużyła do podwyższenia poziomu nowo wytyczonych ulic Pułtuskiej i 17-go Stycznia oraz do usypania mającej powstać w przyszłości promenady wzdłuż lewego brzegu Łydyni. Po wojnie teren dawnego cmentarza zajęło budownictwo mieszkaniowe.

Tzw. nowy cmentarz żydowski przy ul. Gwardii Ludowej został założony pod k. XIX w. Również został zdewastowany przez Niemców. Ostatni pochówek odbył się w 1946 r. Na powierzchni 2,26 ha zachowały się 4 nagrobki, z których najstarszy pochodzi z 1888 r. W 1956 r. z inicjatywy Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy Przyjaciół Ciechanowa i Okolic z Paryża na cmentarzu wybudowano kamienny pomnik w kształcie schodkowej piramidy, zwieńczony kilkoma ocalałymi macewami. W latach 1958-1959 teren cmentarza ogrodzono, a lapidarium przebudowano. Na pomniku widnieje napis w jęz. polskim i jidysz: „Tu spoczywają prochy Żydów zamordowanych przez okupantów hitlerowskich w Ciechanowie. Część ich pamięci !”.

Zespół koszar – usytuowany przy ul. Wojska Polskiego, zespół składa się z 32 budynków mieszkalnych, koszarowych, gospodarczych i użytkowych z lat 1880-1890 oraz 1910-1912, ważny ze względu na układ przestrzenny, mniej – ze względów architektonicznych. Zespół stanowi przykład architektury militarnej, pozbawionej cech stylowych. Kompleks zajmuje powierzchnię ok. 40 ha. Na jego terenie znajdują się dziesiątki zabudowań m.in. magazyny, biurowce, pralnia, remiza strażacka i schron. Kompleks przez kilkanaście lat pozostawał opuszczony.

Zespół Starostwa – ob. Powiatowa Komenda Policji (1925 r.). Jest to najbardziej monumentalny w mieście zespół 4 budynków z ogrodzeniem i bramami, przy ul. 11-go Pułku Ułanów Legionowych, którego budowę władze carskie rozpoczęły w 1913 r. Budynek główny w 1925 r. podwyższono o piętro, elewacje otrzymały wystrój neorenesansowy. Piętnastoosiowa, trójkondygnacyjna fasada skomponowana jest regularnie i symetrycznie, z akcentem w postaci pary dwuosiowych pozornych ryzalitów (w piątym od naroży osiach) wyróżnionych lizenami w porządku wielkim, oraz trójkątnymi naczółkami o wklęsło-wypukłym wykroju, ze sterczynami. Trzecia kondygnacja wyodrębniona wyładowanym gzymsem kordonowym; w partii ryzalitu pary okien zastąpione szerokim oknem trójdzielnym. W kompozycji elewacji dekoracyjną rolę odgrywają drobne podziały okien.

W okresie międzywojennym mieściło się tu Starostwo Powiatowe, Sąd Powiatowy, Powiatowa Komenda Policji Państwowej i Urząd Skarbowy. Po II Wojnie Światowej powiatowe władze administracyjne, Sąd i Urząd Skarbowy ob. Komenda Powiatowa Policji.

V. NAJWAŻNIEJSZE ZABYTKI ARCHITEKTURY

W Ciechanowie – w historycznie istotnym mieście, zachowało się stosunkowo niewiele starszych obiektów zabytkowych. Dlatego te istniejące należy szczególnie chronić, modernizując – adaptować do nowych funkcji.

Zamek Książąt Mazowieckich – jest przykładem największego na Mazowszu średniowiecznego założenia obronnego. W 2013 r. otwarty po rewaloryzacji, jako oddział Muzeum Szlachty Mazowieckiej, jest świetnym przykładem połączenia architektury historycznej ze współczesną. Przy zachowaniu spuścizny minionych wieków realizuje cele współczesne.

Masywna, ceglana twierdza ma kształt regularnego czworoboku z dwiema basztami od strony rzeki, osłaniającymi podejście do bramy. W pocz. XV w. w płn. części dziedzińca wzniesiono dwukondygnacyjny tzw. pałac książęcy. Po pożarze i odbudowie podwyższono mury i wieże oraz dobudowano piętro pałacu. Funkcje gospodarcze przejęły drewniane budynki, rozlokowane wzdłuż wsch. i pld. kurtyny murów. Poziom dziedzińca podwyższono o 1,5 m, ponownie podniesiono mury i wieże oraz wzniesiono 5 m szerokości wał gliniano-ziemny umocniony drewnianą palisadą otoczony fosą, której brzegi wyłożono balami dębowymi. Zaplecze gospodarcze zamku (stajnie, chlewy, obory) znajdowało się poza jego murami, na platformie drewnianej, na którą się wchodziło z furty zachodniej – dzisiejsza brama główna. W XVI w. nastąpiła likwidacja starej bramy pld., przebicie nowej – w pld. części kurtyny zach. Wjazd na dziedzińiec poprzedzało przedbramie w formie niewielkiego ryzalitu. Wieże przystosowano je do broni palnej. W pld. części dziedzińca wzniesiono ciąg murowanych budynków; podwyższono też górną kondygnację pałacu, który uzyskał renesansowy wystrój.

Po śmierci Janusza II w 1495 r. zamek zaczął się chylić ku upadkowi, a po włączeniu Mazowsza do Korony w 1526 r. całkowicie stracił na swym znaczeniu i pod rządami starostów królewskich powoli popadał w ruinę. Pewne próby remontu zamku były prowadzone za czasów królowej Bony, władającej zamkiem w ramach tzw. wdowiej oprawy. Po jej wyjeździe z Polski w 1556 r. więcej takich działań nie podejmowano. W poł. XVII w., w czasie „potopu szwedzkiego” zamek został spalony przez Szwedów. Od tego czasu pozostawał ruina. Po II rozbiorze, w 1803 r., Prusacy rozebrali zabudowania wewnątrz zamku.

W latach 60-tych XX w. rozpoczęto proces odbudowy zamku, który w końcu stał się obiektem muzealnym, o charakterze „trwałej ruiny”, z niewielką ekspozycją muzealną na basztach i w zrekonstruowanej piwnicy zamkowej tzw. „sali gotyckiej”. W 2005 r. podjęto rewitalizację zamku: zrealizowano badania archeologiczne i odbudowę z wpisaniem starożytnych murów nowoczesną architekturą i funkcje. W trakcie 1 etapu powstał współczesny pawilon, tzw. Dom Mały – nowa powierzchnia wystawiennicza, recepcja i sala multimedialna. Autorem pawilonu jest zespół projektowy arch. Marka Kleczkowskiego.

Ratusz – perła neogotyckiej architektury z pięknie rozbudowaną elewacją w panoramie miasta stanowi istotny architektoniczny akcent, wyeksponowany w pejzażu kulturowym miasta. Zbudowany w latach 40-tych XIX w. wg projektu Henryka Marconiego, przebudowany w k. XIX w. Budynek murowany, dwukondygnacyjny, na planie prostokąta, z czworoboczną wieżę zwieńczoną glorieta – na osi fasady. W narożach wieloboczne filarki, w zwieńczeniu wyładowany gzyms kroksztynowy, w nadświetlonych ostrołucznych okien – drobne ukośne podziały. Dach niski, czterospadowy dach kryty blachą.

Rewaloryzacja przeprowadzona w latach 2009-2011 pozwoliła na nadanie budynkowi nowych funkcji: w skrzydle wschodnim znalazła się siedziba USC, której części wykorzystywane są jako reprezentacyjne sale miasta; w najstarszej części obiektu na parterze znajduje się sala współpracy europejskiej i partnerstwa miast, na piętrze - reprezentacyjne pomieszczenia władz miasta oraz pomieszczenia biurowo-administracyjne.

Kościół pw. Narodzenia NMP, dawny kościół farny – najstarsza parafia ciechanowska erygowana w XII w. Obecny kościół wybudowany został w 1 ćw. XVI w., uszkodzony w czasie wojen szwedzkich w 1657 r. oraz na pocz. XVIII w. W 1807 r. zajęty przez wojska Napoleona i przekształcony w piekarnię. Spaleniu uległo wówczas całe wyposażenie wnętrza. Kolejne remonty kościoła prowadzono w latach 1822-1823 r. oraz 1876-1878 i 1913-1920.

Kościół późnogotycki, orientowany, murowany z cegły, trójnawowy, pseudobazylikowy. Korpus przecina pseudotransept – para wysokich symetrycznych kaplic (pierwsze tego typu rozwiązanie w Polsce). Sklepienia gwiazdźdźiste założone na pocz. XX w. W dawnej zakrystii (obecnie kaplicy) sklepienie kolebkowo-krzyżowe. Kościół ma bogato zdobione ceglane, gotyckie szczyty. Większość wyposażenia pochodzi z XIX w. i XX w. Do starszych elementów należą: dwie kropielnice granitowe z XVI w. i krucyfiks z 1 poł. XVII w., wzorowany jest na wcześniejszym z XV w. W nawie głównej na lewym filarze późnogotycka płyta nagrobna Stanisława Szczurzyńskiego (zm. 1556), z płaskorzeźbioną postacią rycerza w zbroi. Od płd. – pozostałość cmentarza przykościelnego – nagrobek Michała i Marii Mieszkowskich (zm. 1861 r.).

Kościół pw. Nawiedzenia NMP wraz z plebanią, dawny klasztor i kościół augustianów (parafia pw. św. Tekli) - pierwotny w tym miejscu kościół pw. św. Marcina, zapewne drewniany, wzniesiony przez księcia Siemowita i jego żonę dla sprowadzonych do Ciechanowa oo. Augustianów, wzmiankowany był w 1372 r. Obok powstał drewniany klasztor. Gotycki, murowany, trzynawowy kościół wzniesiono na pocz. XVI w. W 1 poł. XVIII w., w miejsce drewnianego klasztoru wzniesiono murowany. Świątynia była wielokrotnie niszczone i odbudowywana. Po ostatniej odbudowie rozebrano nawy boczne, zabudowano arkady, zlikwidowano gotyckie sklepienie, a ostrołukowe okna zastąpiono prostokątnymi. Istniejąca polichromia, wykonana została przez Władysława Drapiewskiego, z 1920 r. Wyposażenie z XVIII w., krucyfiks z XVI w.

Zakon uległ kasacji po powstaniu styczniowym, ok. 1865 r. Przeprowadzono wówczas adaptację wnętrza na potrzeby urzędu. Ok. 1953 r. przystosowano budynek do funkcji domu dziecka i ok. 1990 r. – na potrzeby parafii. Adaptacje nie naruszyły zasadniczych elementów składających się na zabytkowe wartości budynku – bryła, elewacje, podstawowe rozplanowanie wnętrza. Mimo niezbyt wybitnych walorów zabytkowych jest to obiekt bardzo ważny w dziejach miasta.

U wejścia do kościoła znajduje się neogotycka brama z 2 poł. XIX w. murowana z cegły. Składa się z trzech ostrołucznych arkad, w znacznie wyższej części środkowej przepruta jest parą ostrołukowych przezroczy.

VI. KAMIENICE

W czasie II wojny światowej Niemcy, przygotowując przebudowę miasta, wyburzyli jego część, zaś po wojnie wzniesiono współczesne budynki w miejscu usuniętych budynków drewnianych. Nie zachowało się więc zbyt wiele przedwojennej zabudowy. Najstarsze murowane obiekty mieszkalne i użyteczności publicznej w Ciechanowie pochodzą z ok. 1880 r. Są to domy parterowe z trójkątnym szczytem nad drzwiami wejściowymi ulokowanymi na osi fasady lub peryferyjnie oraz piętrowe kamienica często z mieszkalnym poddaszem, z regularnie rozmieszczonymi oknami – na piętrze wydzielonym gzymsem, z centralnie umieszczonym balkonem, z gzymsami odcinkowymi nad oknami i detalami zdobniczymi.

Najwięcej okazałych budynków powstało w dwudziestoleciu międzywojennym. W wystroju elewacji prezentowały wszystkie style historyczne, z bogactwem detalu: profilowane gzymsy, boniowania, lizeny zwieńczone kapitelami, szczyty neorenesansowe, łuki, balkony z kutymi balustradami, zdobione elementami geometryczno-roślinnymi, wsparte na żeliwnych odlewach, ażurowych wspornikach o dekoracjach roślinnych. Poniżej kilka najciekawszych przykładów.

Kamienica Brudnickich, ul. Ks. Piotra Ściegiennego 2

Budynek z 1912 r. neorenesansowy. Dwukondygnacyjny, siedmioosiowy, z nieco niższymi partiami zryzaliowanymi po bokach fasady (jedno – i dwuosiowa). Trzy środkowe osie fasady zaakcentowane trójkątnym szczytem o wklęsło - wypukłym wykroju krawędzi, ze sterczynami oraz odmiennymi proporcjami otworów okien i drzwi. Otwory parteru zamknięte łukiem pełnym (osie środkowe) i koszowym; okna piętra, pojedyncze i zestawione w biforia - prostokątne. Zasób elementów dekoracyjnych: pseudoboniowanie fasady i naroży, opaski okienne z przewiązkami – na piętrze, gzymsy: kordonowy, nadokienne i wieńczący poprzedzony gzymsem kostkowym, tralkowa balustrada balkonu.

Kamienica Baranowskich, ul. 11 Pułku Ułanów Legionowych nr 21/23

Neobarokowy pałacyk wzniesiony w 1928 r. na gruntach wsi Aleksandrówka (projekt: Jerzy Korczak, wykonawstwo: firma budowlana Bolesława Roszko). Po wybudowaniu kamienicy, zamieszkał tu m.in. ceniony lekarz Karol Szwanke. W latach 1945-1956 budynek zajmował urząd bezpieczeństwa, w którym więziono żołnierzy AK i innych organizacji niepodległościowych. Te wydarzenia upamiętnia tablica z czarnego granitu. Remontowana w 2006 r. Budynek wpisany jest do rejestru zabytków.

Budynek na rzucie wydłużonego prostokąta, dwukondygnacyjny, na osi i w skrajnych częściach dziesięcioosiowej fasady – zryzalitytowany. Ryzalit środkowy czteroosiowy, wyróżniony pilastrami w porządku wielkim, zwieńczony trójkątnym szczytem; pozorne ryzality skrajne jednoosiowe, boniowane w narożach, zwieńczone łamanymi szczykami wpisanymi w attykowy murek wieńczący ścianę; na piętrze – balkony. Arkadowy otwór drzwi w szerokim, boniowanym obramieniu. Trójosiowa elewacja płn. dzielona pilastrami; na osi ściany, w partii dachu – jednoosiowa facjata. Płd. część budynku pozostaje nie wyremontowana.

Budynek banku, ul. ul. 3 Maja 3

Wzniesiony w k. XIX w., rozbudowany w 1910 r. i ponownie po II wojnie światowej w latach 70-tych i 80-tych XX w. – rozbudowa odbyła się bez poszanowania zabytkowej substancji i odebrała płd. części budowli walory zabytkowe. Częściowe ich odzyskanie nastąpiło po współczesnym remoncie.

Budynek składa się z dwóch prostokątnych, z których starsza, płn.-wsch. – czteroosiowa, dwukondygnacyjna z trójkondygnacyjnym pseudoryzalitytem klatki schodowej, nakryta jest dachem czterospadowym; klatka schodowa zaakcentowana spłaszczonym hełmem. Parter boniowany, na piętrze – cztery pasy taśmowego fryzu. Zamknięte spłaszczonym łukiem okna parteru ramowane opaskami z kłińców, okna piętra wyższe, zamknięte łukiem pełnym, z płycinami podokiennymi i opaską z trapezowatym zwornikiem – wokół archiwolty. Pseudoryzalit klatki schodowej w przyziemiu przepruty jest prostokątna wnęką mieszczącą schody, z nadprożem podpartym parą kolumn; w górnej części płytki arkadowa wnęką przepruta oknem prostokątnym i arkadowym.

Część płd. - zach. nieco wyższa, trójkondygnacyjna, płasko nakryta. Parter (1910 r.) przepruty jest trzema osiami okien zamkniętych łukiem odcinkowym, w opaskach z kłińcami w zwieńczeniu. Naroże ściany boniowane. W górnych kondygnacjach okna prostokątne, na piętrze ujęte płaskimi opaskami ze zwornikami. Cokół licowany kamiennymi ciosami, kondygnacje rozdzielone masywnym gzymsem. Ściana ujednolicona kolorystycznie, detal wypracowany w tynku, cokół licowany kamieniem.

Budynek dowództwa straży granicznej, później Komenda Rejonowa Policji, ob. budynek administracyjno-usługowy, Plac Kościuszki nr 5

Wzniesiony w 19130 r., eklektyczny, Trójkondygnacyjny budynek w fasadzie zwieńczony schodkowym szczytem. Fasada dziesięcioosiowa, skomponowana regularnie, rozczłonkowana płytkimi wnękami, lizenami w porządku wielkim obejmującymi dwie górne kondygnacje oraz trzema balkonami.

W Ciechanowie przed utworzeniem Straży Granicznej funkcjonował mazowiecki inspektorat okręgowy Straży Celnej. W 1928 r. powołano inspektorat Straży Granicznej w Ciechanowie, który był jednym z 5 inspektoratów okręgowych funkcjonujących w strukturze tej Korpusu Ochrony Pogranicza.

Dom, ul. Ściegiennego 9

Wzniesiony w 1902 r., stanowi nieco bogatszą wersję typowej zabudowy miasta z pocz. XX w. Dwukondygnacyjny z czteroosiowym, trójkondygnacyjnym pozornym ryzalitem w fasadzie, zwieńczonym attykowym szczytem łamanym. Boczne osie ściany ujęte w masywne boniowanie, w partii dachu zwieńczone prostymi murkami attykowymi. Okna prostokątne, trzy balkony rozmieszczone symetrycznie w dwóch kondygnacjach.

Dom, ul. 3 Maja 7

Wzniesiony w 1888 r., jest przykładem typowej parterowej zabudowy miasta. Fasada skomponowana regularnie, przepruta prostokątnymi otworami okien i drzwi. W środkowej partii okna szersze, trójdzielne. Na osi ściany obszerna dwuosiowa facjata zamknięta trójkątnie. Skromne detale architektoniczne to gzyms wydzielający podokopową partię ściany, prostokątne płyciny nadokienne i odcinki gzymsu parapetowego.

Willa, ul. Sierakowskiego 16

Wzniesiona w 1932 r. Modernistyczna. Kubizująca bryła złożona z dwóch, zróżnicowanych w wysokości prostopadłościanów, i narożnego, parterowego aneksu dźwigającego taras. Obszerne, prostokątne okna, na parterze z drobnymi podziałami, podkreślają funkcjonalne zabytkowe walory budynku. Współczesna wymiana okien – w proporcjach i podziałach nie odbiegających od pierwotnych.

Budynek Banku Spółdzielczego, ob. siedziba Muzeum Szlachty Mazowieckiej, ul. Warszawska 59/61, Mickiewicza 4

Niewielki budynek wzniesiony z 1925 r. wg projektu ciechanowskiego architekta Jerzego Korczaka. Parterowy budynek nakryty dachem łamanym z jednym naczółkiem. Na osi fasady dwukondygnacyjny trójboczny ryzalit nakryty stożkowym dachem. W skrajnych osiach fasady płytkie, jednoosiowe ryzality zwieńczone trójkątnymi szczytami. Naroża poszczególnych elementów zaakcentowane boniowaniem. Otwory okien arkadowe i prostokątne.

Kamienica, ul. Warszawska 18

Nieruchomość zabudowana kamienicą wzniesiona w 1925 r. i dobudowanym w 1960 r. aneksem. Przed II wojną światową należała do rodziny żydowskiej. Modernistyczna kamienica narożna z narożnikiem założonym na łuku. Część frontowa i narożnik nieco wyższe. Oś fasady zaakcentowana balkonami i schodkowym szczykiem. W 2019 r. zakończono termomodernizację i modernizację kamienicy.

Hala Pułtуска, ul. Pułtуска 12

Wzniesiona w latach 1942-1944, jest najdłuższym budynkiem w mieście – 130 m. Budynek trójkondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, nakryty naczółkowym dachem. Wydzielona gzymsem dolna kondygnacja przepruta arkadami witryn sklepowych i okien. W dwóch górnych regularnie rozmieszczone okna prostokątne.

VII. ZABYTKI PRZEMYSŁOWE

Budynek administracji browaru, ob. obiekt hotelowo-gastronomiczny, ul. Kilińskiego 4/8

Browar Ciechan założony został 1864 r. przez warszawskiego piwowara Karola Machlejda, z rodziny szkockich emigrantów. W latach 30-tych XX w. browar był jednym z największych spośród istniejących na terenie działania Warszawskiej Izby Przemysłowo-Handlowej. W latach 2007-2008 zakład zaczął dynamicznie rozwijać sieć dystrybucji w Polsce i wprowadzać na rynek nowe marki piwa (Pszeniczne, Miodowe). W 2008 r. wyroby Browaru Ciechan zostały wpisane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi na polską Listę Produktów Tradycyjnych.

Budynek administracji – dwukondygnacyjny o znacznie rozczłonkowanej bryle i elewacji o detalu uproszczonym.

Most 3-go Maja

Wzniesiony w 1928 r. Modernistyczny, masywny, upięty obeliskami, na których umieszczono latarnie. W trakcie II WŚ został zburzony, potem odbudowano go w obecnej – uproszczonej i dużo lżejszej formie (bez latarni). W 2009 r. wykonano generalny remont mostu, w wyniku którego została przywrócona międzywojenna bryła budowli.

Wieża ciśnień, ul. Płocka

Wzniesiona w 1976 r. Stoi w najwyższym punkcie Ciechanowa. Unikalna konstrukcja: zbiornik z blachy stalowej, o pojemności 1 560 m³, ma kształt opony (torusa) wykonanej z rury o średnicy 6 m i opiera się na hiperboidalnej konstrukcji wsporczej, wykonanej z 64 prostych rur, z wierzchołkami odpowiednio przemieszczonymi w stosunku do ich podparcia na fundamencie. Zaprojektowana, jako wyrównawczy zbiornik wody dla dzielnicy przemysłowej. Jakiś czas była ona używana, ale nigdy nie zapełniono jej do końca. Było parę pomysłów na jej zagospodarowanie, ale póki, co od lat 80-tych jest opuszczona. Głównym projektantem był architekt J. Bogusławski, projekt opracowano w Biurze Projektowo-Badawczym Budownictwa Miastoprojekt Mazowsze w Warszawie przy współpracy Politechniki Warszawskiej. Wykonawcą konstrukcji był płocki Mostostal. Wieża stoi w najwyższym punkcie Ciechanowa (143 m n.p.m.).

Wieża zaczęła zmieniać swoje oblicze w 2017 r, po przejęciu jej od Zakładu Wodociągów i Kanalizacji oraz po pozyskaniu środków europejskich miasto przystąpiło do rewitalizacji. Pozyskano dotację z Unii Europejskiej – 2,7 mln zł. Inwestycja została ukończona pod koniec 2018 r. Konstrukcja została wzmocniona, oczyszczona i pomalowana, na torusie pojawiło się nowe poszycie z blachy tytanowo-cynkowej. Wieża została podświetlona, a wokół niej powstała fontanna. Obecnie przy wieży mieści się Park Nauki Torus.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta Ciechanów funkcjonują dwa z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta Ciechanów znajduje się 46 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 1 stanowisko archeologiczne (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie miasta. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W stosunku do obiektów i obszarów ujętych w rejestrze zabytków nieruchomych województwa zachodniopomorskiego, wszelkie działania dotyczące tych obiektów (w tym wewnątrz nich) oraz obszarów

wymagają bezwzględnego uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków trybie decyzji, stosownie do art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Pozwolenia wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych oraz napisów;
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Ciechanów

LP.	ADRES	OBIEKT/ ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR I DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Ciechanów, śródmieście	Historyczne założenie urbanistyczne miasta, warstwa kulturowa	A - 259 z dn. 14.04.1992 r.
2	Ciechanów	Historyczny zespół budowlany, powstały w l. 1940-44 przy ulicach Henryka Sienkiewicza, Stanisława Moniuszki, Bartosza Głowackiego, gen. Józefa Hallera, 19-go Stycznia, Aleksandra Świętochowskiego, Spółdzielczej, Wyzwolenia, Gabriela Narutowicza, Stefana Okrzei, Powstańców Warszawskich i przy pl. Józefa Piłsudskiego	A - 1401 z dn. 21.08.2017 r.
3	Ciechanów dz. nr 34/6, 35/15, 35/16, 34/14, 34/22 oraz częścią dz. nr 34/19, 34/23, 35/9 obręb Szczurzyn	Zespół budowlany byłej cukrowni Opinogóra: - budynek cukrowni, - budynek administracyjno-magazynowy, - budynek wartowni, - komin wraz z terenem działek 34/6, 35/15, 35/16, 34/14, 34/22 oraz częścią dz. nr 34/19, 34/23, 35/9	A-1509 z dn. 5.02.2019 r.
4	od skrzyżowania z ul. Wojska Polskiego do domu ul. Pułtуска 61, w granicach dz. nr 121/1	Dolny odcinek ulicy Pułtuskiej wraz z historycznym brukiem z pocz. XX w.	A-1505 z dn. 13.06.2019 r.
5	ul. 3 Maja 3	Budynek banku	A - 297 z dn. 27.03.1995 r.
6	ul. 3 Maja 7	Dom	A - 298 z dn. 27.03.1995 r.
7	ul. 3 Maja	Założenie zieleni miejskiej: park przy Farskiej Górze, przy kościele poaugustiańskim, ciąg spacerowy nad Łydynią	A - 229 z dn. 30.08.1980 r.

8	ul. 11 Pułku Ułanów Leg.	Zespół budynków Kom. Policji (1,2,3,4)	A - 264 z dn. 16.01.1993 r.
9	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 13, d. 31	Dom	A - 295 z dn. 20.03.1995 r.
10	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 21, d.41	Dom	A - 294 z dn. 20.03.1995 r.
11	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 23, d. 43	Dom	A - 268 z dn. 01.03.1993 r.
12	ul. Augustiańska 1 na terenie działki nr 486	Dom z 4 ćw. XIX w. (strefa widokowa: strefa otoczenia-ogród w granicach w/w działki oznaczonej zielonym kolorem w załączniku decyzji)	A - 1425 z dn. 25.10.2016 r.
13	ul. Augustiańska 2	Kościół poaugustiański pw. Nawiedzenia NMP	A - 91 z dn. 18.07.1960 r.
14	ul. Augustiańska 2	Budynek d. klasztoru	A - 1184 z dn. 17.05.2013 r.
15	ul. Augustiańska 2	Brama-dzwonnica z częścią murowaną ogrodzenia przy kościele pw. Nawiedzenia NMP	A - 1192 z dn. 25.07.2013 r.
16	ul. Fabryczna 2	Budynek dawnego Stowarzyszenia Spożywców „Łydynia”, pocz. XX w.	A-1576 z dn. 3.06.2020 r.
17	ul. Fabryczna 11	Zespół: budynek dyrekcji cukrowni, park krajobrazowy	A - 777 z dn. 23.07.2007 r.
18	ul. Gostkowska 94	Park, 2 poł. XIX w. (w granicach dz. nr 36 obręb Gostkowo oraz dz. nr 1152/1 obręb Podzamcze)	A-1504 z dn. 26.03.2019 r.
19	ul. Grodzka 1	Budynek pocztowo-mieszkalny	A - 269 z dn. 01.03.1993 r.
20	ul. Grodzka 3a	Oficyna, mur., ok. 1900 r. z gruntem w granicach fundamentowania (na dz. nr 491/2)	A - 1467 z dn. 22.01.2019 r.
21	Pl. Jana Pawła II 6	Ratusz z XIX w.	A - 98 z dn. 19.12.1961 r.
22	ul. Kilińskiego 4/8	Budynek administracyjny browaru	A - 296 z dn. 21.03.1995 r.
23	Pl. Kościuszki 5	Budynek Adm. Kom. Rej. Policji, ob. dom	A - 265 z dn. 16.01.1993 r.
24	ul. Mickiewicza 1/3	Dom	A - 320 z dn. 18.08.1997 r.
25	ul. Orylska 3 na terenie dz. nr 749/2	Budynek szkoły z ok. 1930-32	A - 1346 z dn. 08.09.2016
26	ul. Płońska	Zespół cmentarza grzebalnego: kaplica grobowa, murowane ogrodzenie, brama z furtkami i drzewostan	A - 281 z dn. 17.05.1994 r.
27	ul. Sienkiewicza 33 wraz z otoczeniem – dz. nr 1675/1	Budynek d. Zakładu Sierot, 1926-31	A - 1375 z dn. 27.02.2017
28	ul. Sienkiewicza 73c	Budynek drewniany (rozebrany do rekonstrukcji)	A - 1209 z dn. 31.12.2012 r.
29	ul. Sierakowskiego 16 i działka	Dom	A - 299 z dn. 27.03.1995 r.
30	ul. Ściegiennego, dz. nr 430	Dzwonnica przy kościele pw. Narodzenia NMP	A - 1066 z dn. 16.03.2012 r.
31	ul. Ściegiennego 2	Kamienica	A - 255 z dn. 24.10.1991 r.
32	ul. Ściegiennego 9	Dom	A - 291 z dn. 15.03.1995 r.
33	ul. Ściegiennego 11	Kościół farny pw. Narodzenia NMP	A - 92 z dn. 18.07.1960 r.
34	ul. Śląska 7 na terenie działek nr 84/6 i 84/10	Dom mieszkalny	A - 1347 z dn.04.08.2016
35	ul. Warszawska 18	Dom	A - 1218 z dn. 12.11.2013 r.
36	ul. Warszawska 19	Dom	A - 303 z dn. 30.07.1990 r.

37	ul. Warszawska 33	Dom	A - 292 z dn. 20.03.1995 r.
38	ul. Warszawska 34	Dom	A - 1183 z dn. 16.04.2013 r.
39	ul. Warszawska 61	Budynek Banku Spółdzielczego	A - 254 z dn. 24.10.1991 r.
40	ul. Warszawska 61A	Oficyna bankowa	A - 254 z dn. 24.10.1991 r.
41	ul. Warszawska 66	Dom (oficyna)	A - 277 z dn. 16.08.1994 r.
42	ul. Warszawska 68	Dom	A - 277 z dn. 04.05.1994 r.
43	ul. Wojska Polskiego 39	Zespół budynków: mieszkalny i gospodarczy (d. guzikarnia potem młyn)	A - 330 z dn. 17.07.1998 r.
44	ul. Wojska Polskiego	Zespół koszar	A - 318 z dn. 02.07.1997 r.
45	ul. Zamkowa 1	Zamek gotycki i otoczenie w promieniu 200 m	A - 81 z dn. 06.08.1959 r.
46	Ciechanów	Grodzisko i podgrodzie	8/76-44/51 WA z dn.20.11.1951 r.

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę.
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnienia zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu miasta Ciechanów wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one wyposażenie dwóch kościołów oraz nagrobki na cmentarzu parafialnym przy ul. Płońskiej (Tabela nr 2). Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Ciechanów

LP.	ADRES	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR REJESTRU ZABYTKÓW	DATA WPISU
1	ul. Augustiańska 2	5 elementów wyposażenia kościoła poaugustiańskiego pw. Nawiedzenia NMP	B-198/70-14/78	12.09.1970 r.
2	ul. Płońska, cmentarz parafialny	nagrobek księdza Józefa Kwiatkowskiego, ok. 1865 r.	B-432	18.04.2017 r.
3	ul. Płońska, cmentarz parafialny	nagrobek księdza Wiktora Radzikowskiego, zm. 1908 r. wraz z płytą mogiły oraz jej ogrodzeniem	B-473	06.02.2019 r.
4	ul. Płońska, cmentarz parafialny	nagrobek księdza Piusa Sękusa, zm. 1889 r.	B-474	06.02.2019 r.
5	ul. Płońska, cmentarz parafialny	nagrobek księdza Aleksandra Stanisława Pęskiego, 2 poł. XX w.	B-521	31.01.2020 r.
6	ul. Płońska, cmentarz parafialny	nagrobek księdza Marcela Olszewskiego, k. XIX w.	B-522	31.01.2020 r.
7	ul. Płońska, cmentarz parafialny	nagrobek Tomasza Klonowskiego, XIX/XX w.	B-523	24.01.2020 r.
8	ul. Ściegiennego 11	9 elementów wyposażenia kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP	B-199/70-15/78	12.09.1970 r.

5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP miasta Ciechanów jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z zapisów zawartych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i są każdorazowo uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W planach znalazły się zapisy dotyczące ustaleń w zakresie ochrony dóbr kultury, w celu ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków, gminnej ewidencji zabytków, w celu zachowania wyjątkowych wartości kulturowych założenia miejskiego, w celu ochrony krajobrazu wsi, w celu ochrony wartości naukowych i poznawczych zabytków archeologicznych.

Na terenie miasta obowiązują 42 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (Tabela nr 3), które obejmują swym zasięgiem 965,6 ha, co stanowi 29,5% powierzchni miasta. Na koniec 2019 r. w opracowaniu jest łącznie siedem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Tabela nr 3. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

LP.	NAZWA PLANU	ROK WEJŚCIA W ŻYCIE
1	Mpzp terenu mieszkaniowego „Płońska”	1995
2	Mpzp terenu mieszkaniowego „Przasnyska”	1995
3	Mpzp „Zespół garaży przy ul. Powstańców Wielkopolskich”	1996
4	Mpzp terenu mieszkaniowego „Parkowa”	1996
5	Mpzp terenu mieszkaniowego „Graniczna”	1996
6	Zmiana mpozp miasta Ciechanowa – dot. terenu przy ul. Gostkowskiej	1996
7	Zmiana mpzp „Batalionów Chłopskich I – ABCD”	1997
8	Zmiana mpzp „Przasnyska” dot. działki oznaczonej nr „20”	1998
9	Mpzp terenu mieszkaniowego „Batalionów Chłopskich II”	1998
10	Zmiana mpzp m. Ciechanowa – dot. terenu u zbiegu ul. Ściegiennego i ul. Strażackiej	1998
11	Mpzp terenu budownictwa mieszkaniowo – usługowego „Sady Gostkowskie II”	1999
12	Zmiana mpzp dzielnicy „Błoki”	2000
13	Mpzp kompleksu zabudowy usługowo-mieszkaniowej „Kargoszyńska”	2001
14	Mpzp terenu pomiędzy osiedlami „Jeziorko” i „40-lecia”	2002
15	Mpzp „PŁOCKA”	2003
16	Mpzp m. Ciechanowa dla 3 obszarów – ul. Komunalna, ul. Kolbe, ul. Wesola	2003
17	Mpzp terenu budownictwa mieszkaniowego i usług przy ul. Szwanke	2003
18	Mpzp „Dolina Łydyni”	2004
19	Mpzp „Różyckiego-Płocka”	2006
20	Mpzp „Dzielnica Przemysłowa II”	2008
21	Mpzp „Krubin II”	2009
22	Mpzp „Powstańców Wielkopolskich”	2009
23	Mpzp „Bogusławskiego”	2009
24	Zmiana mpzp „Batalionów Chłopskich II”	2010
25	Mpzp „Jeziorko II”	2010
26	Mpzp „Kącka”	2010
27	Mpzp „Płońska-Sońska”	2011
28	Mpzp „Wiejska”	2011
29	Mpzp „Łydynia”	2012
30	Zmiana mpzp „Krubin II”	2012
31	Mpzp „Malinowa”	2012
32	Mpzp „Przasnyska II”	2012
33	Mpzp „Szczurzynek”	2013
34	Mpzp „Mławska”	2013
35	Mpzp „Orylska”	2014
36	Zmiana mpzp „Szczurzynek”	2015
37	Mpzp „Kolonijna”	2015
38	Mpzp „Sady Gostkowskie III”	2015
39	Mpzp przy ul. Sienkiewicza	2015

40	Mpzp „Trakt Rzeczkowska”	2016
41	Mpzp „Szwanke”	2018
42	Mpzp „BLOKI I” - część A	2020

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2020 r. poz. 282) zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu o warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomości miasta Ciechanów została opracowana w 2013 r. W 2020 r. dokonano aktualizacji ewidencji. Zmiana ta została przyjęta Zarządzeniem Nr 49/2020 Prezydenta Miasta Ciechanów z dnia 10 marca 2020 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Ciechanów. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1.

• ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe.

Środowisko kulturowe miasta zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 42-62, 42-63, 43-62. Na obszarze miasta zlokalizowano 11 stanowisk archeologicznych o różnicowanym znaczeniu.

Spośród stanowisk archeologicznych na terenie gminy tylko jedno wpisane jest do rejestru zabytków – grodzisko z podgrodziami – obszar zawiera stanowisko archeologiczne 11, AZP 43-62/1. Grodzisko to i jego warowne podgrodzia tworzyły zespół osadniczy, który dał początek miastu Ciechanów. Stanowiska te są bezcennym źródłem do poznania najstarszych dziejów miasta. Grodzisko i osady znajdują się na terenie parku miejskiego im. Jana Henryka Dąbrowskiego. Położone są na wzniesieniu zwanym Farską Górą na wysokiej krawędzi doliny Łydyni. Osady położone są po północnej i wschodniej stronie grodziska. Znajduje się na terenie parku miejskiego w pobliżu kościoła farnego. Najlepiej podziwiać je od strony zachodniej. Ze względu na położenie w obrębie miasta grodzisko o kształcie ściętego stożka niszczone było na przestrzeni wieków głównie przez zabudowę miejską i kościelną. Wał obronny w kształcie podkowy został ścięty podczas budowy dzwonnicy pod koniec XIX w. Grodzisko przecięte też zostało rowami strzeleckimi z I i II wojny światowej. Pomimo tego że zachodnia część stanowiska została zniszczona podczas zakładania parku miejskiego. Obiekt dostępny dla zwiedzających.¹

ZASADY OCHRONY STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać

¹ <https://zabytek.pl/pl/obiekty/ciechanow-grodzisko-z-podgrodziami> (data dostępu 25.09.2020 r.)

wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.5.1. Obiekty stanowiące własność miasta

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest miasto Ciechanów;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze miasta Ciechanów.

Miasto Ciechanów jest właścicielem lub współwłaścicielem (obiekty zabytkowe z udziałem miasta (współwłasność – własność przy oddaniu w użytkowanie wieczyste części obiektu) 95 obiektów zabytkowych, w tym 3 obiekty wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 4).

Tabela nr 4. Obiekty zabytkowe, których miasto Ciechanów jest właścicielem lub współwłaścicielem

LP.	OBIEKT/ ZESPÓŁ OBIEKTÓW	ADRES	FORMA WŁASNOŚCI
1	dom mur. pocz. XX w.	ul. 3-go Maja 1	współwłasność
2	dom mur. ok. 1935 r.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 11	współwłasność, wpisany do rejestru zabytków
3	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. 17-go Stycznia 19	własność
4	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. 17-go Stycznia 21	własność
5	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. 17-go Stycznia 23	własność
6	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. 17-go Stycznia 25	własność
7	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. 17-go Stycznia 37	współwłasność
8	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. 17-go Stycznia 41	współwłasność
9	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. 17-go Stycznia 48	własność
10	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. 17-go Stycznia 50	własność
11	komin cegielni ok. 1900 r.	ul. 17-go Stycznia 58	własność
12	bud. handlowo - usług. mur. 1907 r.	ul. Fabryczna 2	własność
13	bud. „nowej cukrowni” mur. pocz. XX w.	ul. Fabryczna 32	własność
14	dom oficyna mur. ok. 1910 r.	ul. Grodzka 3a	własność
15	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Gen. J. Hallera 1/3	współwłasność
16	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Gen. J. Hallera 5/7	współwłasność
17	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Gen. J. Hallera 13/15	własność
18	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Gen. J. Hallera 19	własność
19	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Gen. J. Hallera 21/23	współwłasność
20	ratusz mur. XIX w.	pl. Jana Pawła II 6	własność, wpisany do rejestru zabytków
21	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Moniuszki 1/3	własność
22	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Moniuszki 2/4	własność
23	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Moniuszki 5/7	własność
24	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Moniuszki 6/8	współwłasność
25	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Moniuszki 9/11	własność

26	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Moniuszki 13/15	współwłasność
27	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Moniuszki 14/16	współwłasność
28	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Moniuszki 18/20	współwłasność
29	dom mur. l. 40-50-te XX w.	ul. Nadfosna 5	współwłasność
30	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Nadrzeczna 8	własność
31	dom mur. pocz. XX w.	ul. Nadrzeczna 9	własność
32	młyn mur. pocz. XX w.	ul. Nadrzeczna 17	własność
33	dom kamienica mur. pocz. XX w.	ul. Nadrzeczna 28	własność
34	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Narutowicza 6/12	własność
35	dom mur. pocz. XX w.	ul. Nowozagumienna 13	własność
36	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 1	własność
37	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 3	współwłasność
38	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 5	własność
39	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 11, Wyzwolenia 14	współwłasność
40	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 12	własność
41	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 13, Wyzwolenia 16	własność
42	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 15, Wyzwolenia 18	współwłasność
43	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 16	własność
44	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 18	współwłasność
45	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 20	współwłasność
46	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Okrzei 22	własność
47	cerkiew prawosławna ob. dom drewn. - mur. pocz. XX w.	ul. Orylska 3b	własność
48	dom mur. 1940 – 1943 r.	pl. Józefa Piłsudskiego 1	własność
49	dom mur. 1940 – 1943 r.	pl. Józefa Piłsudskiego 2/3	współwłasność
50	dom mur. 1940 – 1943 r.	pl. Józefa Piłsudskiego 4/5	współwłasność
51	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Powstańców Warszawskich 5	współwłasność
52	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Powstańców Warszawskich 7	własność
53	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Powstańców Warszawskich 20	współwłasność
54	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Powstańców Wielkopolskich 22	własność
55	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 7	własność
56	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 9	współwłasność
57	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 15	współwłasność
58	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 17/19	własność
59	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 28	współwłasność
60	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 31	współwłasność
61	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 32a	współwłasność
62	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 32b	współwłasność
63	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 32d	własność
64	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 34/36	własność
65	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 35	własność
66	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 38/40	własność
67	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 39	współwłasność
68	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 42/44	współwłasność
69	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 45/47	współwłasność
70	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 50/52	współwłasność
71	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 53/55	własność
72	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 54/56	współwłasność
73	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 57/59	własność
74	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 61/63	współwłasność
75	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Sienkiewicza 72/74	współwłasność
76	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Spółdzielcza 1/3/5	współwłasność
77	dom mur. pocz. XX w.	ul. Ściegiennego 5	własność
78	dom mur. pocz. XX w.	ul. Ściegiennego 7	własność
79	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Świętochowskiego 2/4/6	współwłasność
80	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 2	współwłasność
81	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 10	współwłasność
82	dom mur. ok. 1910 r.	ul. Warszawska 18	własność, wpisany do rejestru zabytków

83	dom mur. pocz. XX w.	ul. Witosa 71	własność
84	dom mur. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 12	współwłasność
85	dom mur. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 28	własność
86	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 4	współwłasność
87	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 7	własność
88	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 8	współwłasność
89	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 9	współwłasność
90	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 10	współwłasność
91	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 11	współwłasność
92	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 13	własność
93	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 15	współwłasność
94	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 17	własność
95	dom mur. 1940 – 1943 r.	ul. Wyzwolenia 21	współwłasność

5.6. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Oprócz obfitującej w wydarzenia historii miasta wpisującej się w historię całego regionu północnego Mazowsza i Polski, świadectw kultury materialnej (rozwój urbanistyczny, architektura, budownictwo, przemysł), na krajobraz kulturowy składają się również wartości niematerialne, stanowiące trwałe dziedzictwo kulturowe regionu, które winno być kultywowane i zachowane dla następnych pokoleń.

I. POSTACI HISTORYCZNE I WAŻNE DLA REGIONU

Wśród miejsc związanych z wybitnymi postaciami historycznymi, osobami ważnymi dla regionu – nie tyle z Ciechanowem co z Ziemią Ciechanowską związanych jest wiele sławnych postaci literatury, które urodziły się, bądź czasowo mieszkały i tworzyły w regionie. Wśród nich literaci, którym poświęcone są stanowią obecnie biograficzne muzea literackie. Muzeum Romantyzmu w Opinogórze poświęcone głównie Zygmuntowi Krasińskiemu, który spoczywa w rodzinnych kryptach i ma tu pomnik. Drugie to Muzeum Pozytywizmu w Gołotczyźnie (Oddział Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie), poświęcone Aleksandrowi Świętochowskiemu. **Aleksander Świętochowski** – „wódz” pozytywizmu warszawskiego, prowadził działalność oświatową, zorganizował i zbudował szkołę rolniczą „Bratne” w Gołotczyźnie, pod jego wpływem powstał w Ciechanowie oddział Towarzystwa Kultury Polskiej. Autor książek: „Historia chłopów polskich”, „Genealogia teraźniejszości”, powieści „Nałęcz” i „Twinko” i setki artykułów publicystycznych.

Inne ważne postaci świata literatury: **Brunon Kiciński** – mieszkający w Ojrzeniu, związany z Ziemią Ciechanowską w 1 poł. XIX w. Poeta, pisarz, piewca powstania listopadowego, tłumacz dzieł Homera, Owidiusza, Anakreonta, Wiktora Hugo i innych, organizator polskich czasopism, których założył kilkanaście, w tym „Kurier Warszawski”. **Stefan Żeromski** w 1887 r. był nauczycielem we dworze w Szulmierzu. Pobyt opisał w „Dziennikach”, gdzie kilkadziesiąt stron poświęconych jest ziemi ciechanowskiej. **Maciej Kazimierz Sarbiewski**, **Maria Konopnicka**, która w czasie częstych pobytów u syna Jana Ciechanowie angażowała się kulturalne miasta; jej pamięć czczą dwa pomniki, park, ulica, szkoła i pasaż. **Henryk Sienkiewicz** – mieszkał w Poświętnem, część akcji „Krzyżaków” ,w tym walki na Zamku w Ciechanowie, umiejscowił „Krzyżaków” na Płn. Mazowszu. **Stefan Żeromski** – gubernier w Szulmierzu, nadto: Maria Dąbrowska, Stefan Gołębiowski,

a nawet Maria Skłodowska-Curie w latach 1886-1889 mieszkała i pracowała w dworze szlacheckim Szczuki jako nauczycielka domowa.

Mniej znani to: **Zuzanna Morawska** – publicystka, autorka bajek dla dzieci i powieści, m.in.: „Giermek książęcy”, „Wilcze gniazdo”; **Władysław Smoleński**, znakomity historyk, autor prac „Ostatni rok sejmu Wielkiego”, „Szkice z dziejów szlachty mazowieckiej”; **Regina Rajkowska** (Zienkiewiczowa) – publicystka i literatka, autorka książek dla młodzieży i dzieci; **Kajetan Sawczuk** utalentowany podlaski poeta ludowy, który spędził to czas młodości.

Z Ciechanowa pochodzą wybitni współcześni artyści, literaci, naukowcy, politycy czy dziennikarze. **Ignacy Gogolewski** – aktor teatralny i filmowy, reżyser, scenarzysta, kompozytor, któremu 28 września 2020 r. wręczono tytuł Honorowego Obywatela Miasta Ciechanów; **Jerzy Bralczyk** – językoznawca, profesor Uniwersytetu Warszawskiego; **Andrzej Rzepliński** – profesor prawa, prezes Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędzia Trybunału Konstytucyjnego w stanie spoczynku, w latach 2010-2016 prezes Trybunału Konstytucyjnego; **Mirosław Wyrzykowski** – profesor prawa, sędzia Trybunału Konstytucyjnego., prof. Tomasz Nałęcz, Janina Fetlińska – senator dwóch kadencji, Artur Ewertowski – dziennikarz, najmłodszy w historii prezydent Faktów w Radiu RMF FM. Z Ciechanowa pochodzą także przodkowie **Aarona Ciechanovera** – noblisty z dziedziny chemii. Z Ziemi Ciechanowskiej pochodzi również dwóch sławnych w Europie artystów rzeźbiarzy, parających się piórem: **Bolesław Biegas** i **Henryk Kuna**.

Bogate tradycje literackie Ziemi Ciechanowskiej kultywuje dziś Związek Literatów na Mazowszu (ZLM) – stowarzyszenie powołane w 2009 r. z inicjatywy członków Oddziału Związku Literatów Polskich, działającego w Ciechanowie od 1997 r. Zrzesza 24 osoby. Jest to organizacja kulturotwórcza, rozwijająca się w oparciu o tradycje regionu. Dzięki szerokim kontaktom z innymi środowiskami literackimi, Ciechanów co roku odwiedzają liczni pisarze i poeci z Polski z zagranicy. Przybywają oni głównie na ogólnopolskie imprezy literackie:

- Światowe Dni Poezji ustanowione przez UNESCO odbywające się w Ciechanowie i Opinogórze;
- Międzynarodowe Dni ks. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego „Chrześcijański Horacy z Mazowsza” – impreza zainicjowana w 2005 r. zaowocowała powstaniem nowej organizacji pozarządowej – Stowarzyszenia Academia Europaea Sarbieviana (AES);
- Wiosna Literatury w Gołotczyźnie;
- Ciechanowskie Jesienie Poezji – mające najdłuższą tradycję. W zmiennym programie są punkty stałe: odwiedziny Opinogóry, promocja nowego numeru periodyku „Ciechanowskie Zeszyty Literackie”, rozstrzygnięcie kolejnej edycji Ogólnopolskiego Konkursu Poezji „O Laur Opina”.

Związek Literatów na Mazowszu wydaje co roku po siedem-dziesięć książek – autorskich i zbiorowych, co jest dużym sukcesem przy liczbie 24 członków. Za najlepszy tytuł roku, podczas Światowego Dnia Poezji przyznawana jest statuetka Złote Pióro. ZLM od 1999 r. wydaje również periodyk „Ciechanowskie Zeszyty Literackie”.

II. POMNIKI, TABLICE PAMIĄTKOWE, MIEJSCA PAMIĘCI, MOGIŁY

Swoich bohaterów oraz ważne dla miasta zdarzenia historyczne Ciechanów upamiętnia za pomocą pomników.

Przy Muzeum Szlachty Mazowieckiej stoi głaz upamiętniający 900-lecie istnienia miasta, ustawiony w 1965 r. – w rocznicę pierwszej historycznej wzmianki o osadzie.

Tablica **pamięci gen. Kmicica-Skrzyńskiego** na skwerze przy ul.11-go Pułku Ułanów Legionowych. Generał przebywał w Ciechanowie w okresie 10.1921-10.1924 r. pełniąc funkcję dowódcy stacjonującego tutaj wspomnianego 11 Pułku Ułanów. Uczestnik I wojnie światowej, wojny z bolszewikami, wojny obronnej 1939 r. oraz końcówki II wojny światowej. Po II wojnie światowej pozostał na emigracji w Wielkiej Brytanii.

Popiersie Tadeusza Kościuszki – kamienna rzeźba ustawiona na niewysokim cokole z granitu porośniętego pnączem, przy Muzeum Szlachty Mazowieckiej.

Tablica z czarnego granitu i orłem z brązu, upamiętniająca cierpienia ofiar terroru stalinowskiego w powiecie ciechanowskim ufundowana w 1990 r. przez byłych żołnierzy Armii Krajowej, wmurowana jest w elewację frontową domu Baranowskich przy ul. 11-go Pułku Ułanów Legionowych 21/23.

Pomnik Marii Konopnickiej, ufundowany w 1982 r. znajduje się w parku jej imienia. Maria Konopnicka patronuje Centrum Kultury i Sztuki, w dzielnicy Kargoszyn jest ulica Marii Konopnickiej, a ważniejsze miejsca upamiętniają tablice. Gimnazjum nr 3 również nosi imię pisarki.

Inne pomniki:

- Dedal i Ikar (Rondo Meudon);
- Krzyż katyński na cmentarzu komunalnym;
- Krzyż katyński przy Farze;
- Płyta kamienna pamięci walczących w czasie II Wojny Światowej, ul. Kargoszyńska;
- Płyta kamienna w Zamku Księżąt Mazowieckich upamiętniająca mord przeprowadzony przez Hitlerowców w tym miejscu w czasie II wojny światowej;
- Pomnik/ rzeźba przy Farze (ścieżka w dół do ul. 3 Maja);
- Pomnik Jana Pawła II przy Farze;
- Pomnik Marszałka Piłsudskiego (Plac Józefa Piłsudskiego);
- Pomnik na cmentarzu żydowskim (oś. Aleksandrówka);
- Pomnik Powstania Warszawskiego, ul. Powstańców Warszawskich;
- Pomnik Solidarności (Rondo Płońska);
- Pomnik Św. Piotra (ul. Warszawska);
- Pomnik wojenny (Plac Kościuszki);
- Sosny papieskie – drzewa pomniki przy Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej;
- WALKA-MĘCZEŃSTWO–ZWYCIĘSTWO – pomnik przedstawiający orła, przy skrzyżowaniu ulic Tatarskiej i 17-go Stycznia;
- Rzeźba przedstawiająca żubra (skwer przed Centrum Kultury i Sztuki);
- Rzeźba czapli przy CkiSz;
- Głaz z tablicą upamiętniającą ofiary Gestapo (ul. 17-go Stycznia);
- Pomnik - popiersie Z. Krasieńskiego przed LO nr 1;
- Głaz upamiętniający Powstanie Styczniowe przy LO nr 1;
- Głaz poświęcony Romanowi Konwerskiemu (ul. Konwerskiego);
- Płaskorzeźba Aleksandra Świętochowskiego (ul. Sienkiewicza/Świętochowskiego);
- Statua św. Stanisława Kostki przed klasztorkiem;
- Pomnik poświęcony powstańcom listopadowym (ul. Strażacka);
- Pomnik Ciechana w parku;
- Pomnik A. Mickiewicza przed II LO na ul. Orylskiej;
- Obelisk - tablica upamiętniająca hitlerowski obóz pracy (przy rondzie Solidarności);
- Głaz z płaskorzeźbą W. Witosa na rondzie (ul. Witosa);
- Pomnik T. Kościuszki przed koszarami;
- Pomnik Batalionów Chłopskich.

III. LEGENDY FUNKCJONUJĄCE W TRADYCJI CIECHANOWA²:

- Legenda o Ciechanie – rycerzu, synu bogatego władcy z odległych stron, który uciekając z ukochaną, jako pierwszy osiedlił się na wzgórzu z trzech stron otoczonym rzeką. Uznając je za miejsce dość bezpieczne, zbudowali tu dom, potem gród, w końcu zamek. Od jego imienia wywodzi się nazwa miasta.
- Legenda o Łydyni – wiążąca nazwę rzeki z łydką królowej Bony
- Legenda o Wszeborze i jego córce Hannie, upowszechniona przez Krasickiego, zawierająca wszystkie typowe elementy dworskiego romansu z XII w. (jak analogiczny słynny romans o Walgierzu Wdałym i Helgundzie). Fabuła utworu jest zmyślona i ujęta w popularnej konwencji, ale jej tłem mogą być wydarzenia rzeczywiste, jak w przypadku wiślickiego.
- inne ciechanowskie legendy: Zakochany Paź, Żabusia, O nieszczęsnej kasztelanowej, Czarny pies, O pasterce, która chciała być królową, Niefortunne polowanie.

IV. WSPÓŁCZESNE ŻYCIE KULTURALNE MIASTA

Życie kulturalne miasta skupia się wokół sieci placówek kultury, licznych towarzystw, zespołów artystycznych i indywidualnych twórców. Do obiektów świadczących usługi kultury na terenie miasta należą:

Centrum Kultury i Sztuki im. M Konopnickiej – jest kontynuatorem tradycji kulturalnej od 1907 r., tj. od otwarcia Domu Ludowego w Ciechanowie. Po II Wojnie Światowej Dom Kultury odrodził się w 1947 r. jako placówka afiliowana przy Związkach Zawodowych. Zajmował się organizacją kursów dla analfabetów, prelekcjami oraz spotkaniami z lektorami. W 1954 r. przemianowany w Powiatowy Dom Kultury, po którego powołaniu rozpoczęła się właściwa działalność kulturalna (zespoły amatorskie: teatralne, taneczne, recytatorskie, muzyczne). W 1966 r. wraz z przeniesieniem do nowego budynku zorganizowano zajęcia dla dzieci, młodzieży i dorosłych w sekcjach: teatralnej, plastycznej, tanecznej, fotograficznej, modelarskiej. W 1976 r. PDK został przemianowany na Wojewódzki Dom Kultury – główny nacisk położony na pomoc metodyczną placówkom kultury z terenu województwa ciechanowskiego oraz rozwój Amatorskiego Ruchu Artystycznego.

Obecnie **Powiatowe Centrum Kultury i Sztuki** upowszechnia kulturę w zakresie filmu, teatru, sztuk plastycznych, śpiewu, tańca współczesnego i ludowego, muzyki i śpiewu chóralnego. Ważną dziedziną działalności jest opieka nad amatorskim ruchem artystycznym i twórczym dająca możliwość pierwszej prezentacji i rozwoju.

Centrum realizuje programy ministerialne w zakresie: ochrony dziedzictwa kulturowego, ginące zawody, talenty (Fundusz Sztuka Młodych), współpraca z wieloma Stowarzyszeniami Twórczymi.

Po połączeniu Centrum Kultury i Biura Wystaw Artystycznych (2001 r.) za ten obszar działalności odpowiada Dział Sztuki. Od 2012 r. dotychczasowa Galeria C została przemianowana na **Galerię im. Bolesława Biegasa** – jej zadania to prezentacja osiągnięć sztuki polskiej i światowej, a przede wszystkim edukacja kulturalna i wychowanie aktywnego odbiorcy sztuki.

Ważniejsze imprezy organizowane przez CKiS:

- Międzynarodowe spotkania folklorystyczne „Kupalnocka”;
- Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Dionizje”: po raz pierwszy zorganizowany w 1993 r. jako Ogólnopolski Festiwal Różnych Form Teatralnych Grup Amatorskich. Od 2001 r. impreza plenerowa dla teatrów zawodowych na Zamku Książąt Mazowieckich i podzamkowych błoniach. W 2008 r. ponowna zmiana formuły DIONIZJI na konkurs z udziałem tzw. teatrów offowych. Obecnie festiwal prowadzi Stowarzyszenie Artystyczne MAKATA z warszawy;
- Koncert noworoczny „Gala”;
- Festiwale sztuki;
- Ciechanowskie spotkania z bluesem;
- Ogólnopolski konkurs poetycki „O LAUR OPINA”;

² Towarzystwo Miłośników Ziemi Ciechanowskiej, „Ciechanowskie Legendy Zamkowe”, Ciechanów 2001, <http://www.ciechanowonline.pl/site/index/56>

- Powiatowy przegląd Piosenki dziecięcej i młodzieżowej;
- Powiatowy przegląd piosenki angielskiej.

Krzewieniem kultury zajmuje się także **Ciechanowski Ośrodek Edukacji Kulturalnej STUDIO** utworzony został w 2008 r. z zadaniami: popularyzacja wśród mieszkańców szeroko rozumianej działalności kulturalnej. Realizacja tego zadania to przede wszystkim stworzenie warunków do harmonijnego rozwoju dzieci, młodzieży i dorosłych przez ustawiczną edukację kulturalną, która kształtuje nowych twórców i odbiorców wartości naszego kręgu kulturalnego. W ofercie programowej znajdują się zajęcia artystyczne, edukacyjne i rekreacyjne. COEK STUDIO organizuje także konkursy, prelekcje, wycieczki, kolonie w mieście, zimowiska oraz wiele różnorodnych wydarzeń kulturalnych, które umożliwiają miłe a zarazem twórcze, rozwijające intelektualnie, duchowo i fizycznie spędzenie czasu wolnego.

Zadania miasta w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego realizowane są także bezpośrednio przez Wydział Kontaktów Społecznych, w tym Pracownię Dokumentacji Dziejów Miasta oraz we współpracy z organizacjami pozarządowymi, instytucjami i środowiskami twórczymi.

Nowym miejscem w Ciechanowie jest **Park Nauki Torus**, które powstało przy zrewitalizowanej wieży ciśniowej. Jednym z zadań Parku jest wspieranie i wzbogacanie oferty edukacyjnej proponowanej przez system edukacji formalnej. Park umożliwi zwiedzającym samodzielne eksperymentowanie, odkrywanie praw i badanie zależności – przede wszystkim w obszarach fizyki, matematyki, techniki i architektury.

Imprezy własne:

- Forum Miast Partnerskich;
- Koncert noworoczny;
- Orszak Trzech Króli;
- Noworoczna Gala Sportu;
- Koncerty z okazji Dnia Flagi;
- Dni Ciechanowa;
- Dożynki Województwa Mazowieckiego;
- Jarmark Bożonarodzeniowy;
- Kalendarz Miejskich Wydarzeń.

Inne ważniejsze imprezy kulturalne:

- „Kwiaty ogrodów” – impreza plenerowa, której organizatorem jest Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Dworcu Aleksandry Bakowskiej w Gołotczyźnie odbywa się wystawa kwiatów, koncerty muzyczne oraz występy zespołów folklorystycznych;
- Spotkania Motocyklowe – SPRING BLUES NIGHT;
- Biesiada Kasztelańska w Ciechanowie;
- Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne KUPALNOCKA;
- Międzynarodowy Plener Malarski i Rzeźbiarski Miast Partnerskich Udział w plenerze biorą plastycy i rzeźbiarze z Miast Partnerskich Miasta Ciechanów;
- Spotkania z historią – cykliczna impreza odbywająca się na błoniach zamkowych w Ciechanowie;
- Regionalny Przegląd Piosenki Turystycznej – tradycją przeglądu jest popularyzowanie wśród dzieci i młodzieży piosenki turystycznej oraz przygotowanie uczniów do aktywnego i pożytecznego spędzenia wolnego czasu;
- Koncerty Muzyki Dawnej – cykl 4 koncertów muzyki dawnej odbywających się w Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie;
- Z Bibliotecznej Półki – cykl spotkań organizowanych przez Powiatową Bibliotekę Publiczną w Ciechanowie. Uczestnicy mają okazję poznać sylwetki wybitnych ludzi ziemi ciechanowskiej lub wydarzenia jakie miały tu miejsce, zobaczyć bibliografię związaną z tematem, okolicznościową wystawę oraz wziąć udział w dyskusji.
- Biwak Historyczny Powrót Szwoleżerów Gwardii;
- Ogólnopolski Festiwal Teatralny DIONIZJE;
- Ogólnopolski Turniej Tańca Towarzyskiego;

- Ciechanowskie Spotkania Muzealne;
- Ciechanowska Scena Kabaretowa;
- Ciechanowska Jesień Poezji;
- Koncerty Miejskiej Orkiestry Dętej;
- Ciechanowskie Konfrontacje Taneczne;
- Spotkania z kulturą;
- Festiwal Muzyki Sakralnej;
- Dzień Rzeki Łydyni

5.6.1. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie miasta Ciechanów zabytki w zbiorach muzealnych prezentowane są w **Muzeum Szlachty Mazowieckiej wraz z Zamkiem Księżąt Mazowieckich w Ciechanowie**. Jest to muzeum wielodziałowe, które od 1990 r. ukierunkowuje swoje zbiory z myślą o stałej ekspozycji poświęconej szlachcie mazowieckiej. Gromadzi zbiory archeologiczne, etnograficzne, archiwalne i militarne związane z historią ziemi ciechanowskiej. W zbiorach: zespół portretów szlacheckich od XVIII-XX w. konwisarstwa i judaiki. W skład Muzeum wchodzi również: Zamek Księżąt Mazowieckich, Muzeum Pozytywizmu w Gołotczyźnie oraz Dworek – dom A. Bąkowskiej – właścicielki dóbr Gołotczyzna.

Tradycje budownictwa, elementy zdobnictwa, strój, zwyczaje i obrzędy prezentują wystawy w Muzeum Szlachty Mazowieckiej.

Na stałej wystawie „Dawne rzemiosło wsi mazowieckiej w miniaturze”, można obejrzeć odtworzony cały świat dawnej polskiej wsi, z jej zabudową, warsztatami wiejskich rzemieślników, maszynami, pojazdami, i narzędziami. Pokazuje ona bogatą kulturę materialną polskiej wsi, obecnie nieistniejącą.

Stała wystawa „Rzeźba ludowa ze zbiorów Heleny i Mariana Przedpeńskich” prezentuje kolekcję rzeźby ludowej z terenu Ziemi Zawrzeńskiej. Rzeźby datowane na pocz. XIX w. wykonane zostały przez nieznaną twórców, pozostałe pochodzą z twórczości artystów tzw. „Ośrodka Sierpckiego” i datowane są na lata 30-tych-50-tych XX w. Bogaty zbiór pochodzi z kolekcji popularyzatora sztuki ludowej – Mariana Przedpeńskiego, badacza terenów Mazowsza Północnego.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT (Tabela nr 5), skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w mieście Ciechanów. Obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe.

Tabela nr 5. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE MIASTA CIECHANÓW	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych; • zabytkowe historyczne założenie urbanistyczne miasta; • obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące obszary i obiekty zabytkowe z terenu miasta wraz z wyznaczonymi strefami ochrony konserwatorskiej; • obowiązująca uchwała w sprawie określenia zasad udzielania przez miasto Ciechanów dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • dogodne położenie – bliskość aglomeracji warszawskiej; • aktywna działalność instytucji zajmujących się krzewieniem kultury: Ciechanowskie Towarzystwo Naukowe, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Ciechanowie, Powiatowa Biblioteka Publiczna, Powiatowe Centrum Kultury i Sztuki, Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie; • imprezy o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym; • duża ilość terenów zielonych w mieście; • oznakowane szlaki turystyczne piesze, rowerowe, tym Szlak Książąt Mazowieckich Trasa Konrada Mazowieckiego – część wschodnia; • walory przyrodnicze miasta – obszary objęte ochroną: zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Rzeki Łydni”, użytek ekologiczny „Bagry”, 5 pomników przyrody; • Browar Ciechan wpisany na polską Listę Produktów Tradycyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • stan techniczny kamienic i oficyn staromiejskich w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego Ciechanowa (wiele wymaga kompleksowych remontów, wzmocnienia konstrukcji); • poziom estetyki reklam i witryn w mieście (negatywny wpływ reklam wielkopowierzchniowych); • budynki występujące w gminnej ewidencji zabytków, które są własnością prywatną wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających, jak i wyeksponowania ich walorów; • niedostateczna promocja miasta jako miejsca atrakcyjnego dla inwestorów; • mieszana struktura własnościowa, utrudniająca porozumienie w sprawie remontów.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • wzbogacenie programów funkcjonujących świetlic wiejskich i tworzenie nowych; • występowanie wysokiej klasy obiektów i zespołów 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku;

<p>zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów;</p> <ul style="list-style-type: none"> • właściwa rewitalizacja zabytkowych kamienic (w ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi); • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • malowniczy krajobraz sprzyjający rozwojowi turystyki i rekreacji; • zwiększający się napływ turystów; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • rozwój już istniejących i budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe; • zagospodarowanie turystyczne dostosowanego do walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego, służące rozwojowi i promocji wybranych obszarów w mieście; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie miasta; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminne ewidencji zabytków; • wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków – organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie miasta; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • często występujące anomalie pogodowe i zmieniający się klimat; • odchodzenie od miejscowej tradycji w budownictwie przy budynkach nowopowstałych lub modernizowanych. • atrakcyjna oferta turystyczna pobliskich gmin.
--	---

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ dwa priorytety z kierunkami działań oraz zadania, które są kontynuacją działań określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami miasta Ciechanów na lata 2015-2018. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Określone cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze miasta sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 6 i 7.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego miasta Ciechanów.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta Ciechanów.

Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego miasta Ciechanów.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Opracowanie zasad dotyczących umieszczenia szyldów i reklam na obiektach zabytkowych w obrębie obszaru rejestrowego obszaru urbanistycznego miasta Ciechanów zgodnie z uchwałą określającą zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane – z art. 37a Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która reguluje wszystkie ww. elementy (w tym także ogrodzenia i małą architekturę).	Czy opracowano zasady, ich zakres
	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta Ciechanów (Tabela nr 4).	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Na podstawie opracowanej dokumentacji technicznej wykonanie prac remontowo-konserwatorskich przy następujących obiektach: 1. Budynek przy ul. Fabrycznej 2; 2. Budynek po młynie w raz z otoczeniem, ul. Nadrzeczna 17; Planowana realizacja w najbliższych 5 latach. Szacunkowe koszty to ok. 23.000.000,00 zł.	Jakie działania zaplanowano/zrealizowano, wartość poniesionych środków, czy pozyskano fundusze zewnętrzne
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach poprzez opracowanie regulaminu dorocznej nagrody za opiekę nad zabytkami/najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego/wykonawcy prac przy zabytku/.	Czy stworzono regulamin, czy przyznano nagrodę i w jakiej postaci, ilość osób zainteresowanych
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków

Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
	Kontynuowanie udzielania dotacji z budżetu miasta zgodnie z uchwałą nr 86/IX/2015 Rady Miasta Ciechanów z dnia 25 czerwca 2015 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków	Wysokość dotacji, ile osób wnioskowało o dotację, ile osób otrzymało dotację
	Zmiana uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków poprzez dodanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Czy zmieniono przyjęto uchwałę, wartość dofinansowań, ilość złożonych wniosków, ich wartość

Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta Ciechanów.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Oznakowanie obiektów zabytkowych (ujętych w gminnej ewidencji zabytków w Systemie Informacji Przestrzennej).	Czy oznakowano obiekty
	Utrzymanie, rozbudowa i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego w ścisłej współpracy z organizacjami turystycznymi oraz właścicielami zabytków.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej poprzez: – uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej – tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków według jednolitego wzoru; – publikacja wydawnictw – mapa samochodowa obszaru z lokalizacją zabytkowych obiektów,	Jakie czynności zostały zaplanowane, jakie zrealizowane, wartość przeznaczonych środków, z kim współpracowano

	przewodniki po zabytkach miasta (nie tylko rejestrowych).	
Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania.	Wspieranie społecznego monitorowania stanu zabytków poprzez: – popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków, – wnioskowanie do WUOZ i Starosty Ciechanowskiego o ustanowienie społecznym opiekunem zabytków osób wykazujących się zaangażowaniem w sprawy opieki nad zabytkami.	W jakiej formie wspierano, z kim współpracowano, czy ustanowiono opiekunów, ilu, na jakich zasadach
	Popularyzatorskie współdziałania wizualne: organizowanie wystaw, pokazów dotyczących historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków.	Ilość zorganizowanych wydarzeń, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących, z kim współpracowano, tematyka wydarzenia
Promocja dziedzictwa kulturowego miasta.	Zwiększenie wysokości środków z budżetu miasta przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego.	Jaką kwotę zaplanowano, ile przeznaczono, na jaki cel
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa – publikację wydawnictw poświęconych zabytkom, albumów, opracowań popularno-naukowych, monografii miejscowości	Ilość wydanych publikacji, czego dotyczyły, ilość osób zainteresowanych publikacjami, z kim współpracowano,
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych związanych z miastem.	Jakie i ile imprez zostało zorganizowanych, we współpracy z kim ?, ilość osób uczestniczących

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego miasta Ciechanów),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów miasta Ciechanów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego miasta (np. strategia rozwoju miasta, plan rozwoju lokalnego, program ochrony środowiska przyrodniczego, plany rewitalizacji),
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta Ciechanów,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• **źródła zagraniczne:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – zasady udzielania dotacji reguluje zarządzenie nr 3 Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 23 stycznia 2018 r. dotyczące zasad przyznawania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wnioski należy składać do 28 lutego roku, w którym składa się wniosek na dotacje, w przypadku kiedy dotacja ma być udzielona na prace przy zabytku, które zostaną przeprowadzone; do 30 czerwca roku, w którym składa się wniosek na dotacje na prace przy zabytku, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

• **Dotacje wojewódzkie**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego – zasady udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego określa uchwała nr 54/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z 18 kwietnia 2011 r. zmieniona uchwałą nr 210/19 z 19 listopada 2019 r. Uchwała określa zasady ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje Miasta Ciechanów – reguluje uchwała nr 86/IX/2015 Rady Miasta Ciechanów z dnia 25 czerwca 2015 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie

nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, ustalonych na podstawie dokumentacji lub koncepcji zatwierdzonej przez miejskiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia wniosku. Wysokość środków przeznaczonych na dotacje ustalana jest corocznie w budżecie miasta.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• **Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie działa na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Celem działania wojewódzkich funduszy jest finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej oraz poprawa stanu środowiska i zrównoważone gospodarowanie jego zasobami przez stabilne, skuteczne i efektywne wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw służących środowisku.

Zgodnie z Uchwałą Rady Nadzorczej WFOŚiGW w Warszawie Nr 68/2020 z dnia 19.06.2020 r. zostały wprowadzone nowe „Zasady udzielania dofinansowania ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie”.

Podstawowymi formami pomocy finansowej stosowanymi przez Fundusz są:

- preferencyjne pożyczki, w tym pożyczki przeznaczone na finansowanie wkładu krajowego w realizację przedsięwzięć z udziałem środków z Unii Europejskiej oraz pożyczki pomostowe, zapewniające finansowanie inwestycji do czasu otrzymania przez wnioskodawcę środków z Unii Europejskiej (niepodlegające umorzeniu);
- dotacje;
- dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych;
- częściowe spłaty kapitału kredytów bankowych;
- przekazanie środków dla państwowych jednostek budżetowych;
- nagrody za działalność na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej, niezwiązaną z wykonywaniem obowiązków pracowników administracji rządowej i samorządowej;
- umorzenia pożyczek.

• **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków,

czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• **Program „Niepodległa” na lata 2017-2021**

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

• **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu

wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za pomnik historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do Programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. kończy się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad budżetem Unii Europejskiej w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027.

• Program Kultur, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2014-2021

Program Kultura, o całkowitym budżecie ponad 88 mln euro (z których 75 mln euro stanowią środki Mechanizmu Finansowego EOG, a przeszło 13 mln euro wkład krajowy) wdrażany jest przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako Operatora Programu, we współpracy z partnerami z państw-darczyńców: Norweska Rada Sztuki (ACN) i Norweski Dyrektoriat ds. Dziedzictwa Kulturowego (RA).

Program jest kontynuacją programów z obszaru wsparcia kultury wdrażanych przy wsparciu dwóch poprzednich edycji Funduszy norweskich i EOG.

Program koncentruje się na roli, jaką kultura i dziedzictwo kulturowe odgrywają w rozwoju lokalnym i regionalnym z uwzględnieniem nacisku na zatrudnienie, przedsiębiorczość w obszarze kultury i szkolenie zawodowe. Program powinien uwzględniać działania i inicjatywy w sztuce i kulturze, które promują włączenie mniejszości etnicznych i narodowych.

O wsparcie w ramach uruchamianego Programu mogą ubiegać się m.in. publiczne instytucje kultury, publiczne szkoły artystyczne i publiczne uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego czy kościoły i związki wyznaniowe.

Dofinansowanie projektów może sięgać do 85% ich wartości.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
15. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta w Ciechanowie.
16. Materiały udostępnione przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Ciechanowie.
17. Towarzystwo Miłośników Ziemi Ciechanowskiej, „Ciechanowskie Legendy Zamkowe”, Ciechanów 2001, <http://www.ciechanowonline.pl/site/index/56>.
18. Gminny program opieki nad zabytkami miasta Ciechanów na lata 2015-2018.
19. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. X: Dawne województwo warszawskie, z. 1: Ciechanów i okolice, oprac. Izabella Galicka, Hanna Sygietyńska, Warszawa 1977, s. 13.
20. Gajewski L., Ciechanów, m. woj., [w:] Grodziska Mazowska i Podlasia (w granicach dawnego województwa warszawskiego), praca zbiorowa, Wrocław -Warszawa -Kraków -Gdańsk, 1976, s. 31-34.
21. https://www.umciechanow.pl/informacje_o_ciechanowie/zabytki

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Ciechanów.
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Ciechanów.
3. Tabela nr 3. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
4. Tabela nr 4. Obiekty zabytkowe, których miasto Ciechanów jest właścicielem lub współwłaścicielem.
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT.
6. Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I.
7. Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Wykaz kart adresowych zabytków nieruchomości włączonych do gminnej ewidencji zabytków miasta Ciechanów

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
1	1	stanowisko archeologiczne 11, AZP 42-62/1	ul. Wiejska	-
2	2	stanowisko archeologiczne 12, AZP 42-62/2	ul. Komunalna, Rybna, Wiejska	-
3	3	stanowisko archeologiczne 13, AZP 42-62/3	ul. Komunalna	-
4	4	stanowisko archeologiczne 14, AZP 42-62/4	ul Komunalna	-
5	5	stanowisko archeologiczne 15, AZP 42-63/25	ul. Przasnyska	-
6	6	Grodzisko z podgrodzem – obszar zawiera stanowisko arch. 11 AZP 43-62/1	ul. 3-go Maja, Ściegiennego, Strażacka	R
7	7	Historyczne założenie urbanistyczne śródmieścia i warstwa kulturowa	śródmieście	R

Założenia zieleni miejskiej				
8	8	park przy Farskiej Górze	ul. 3-go Maja	R
9	9	park przy kościele poaugustiańskim	ul. 3-go Maja, Orylska	
10	10	ciąg spacerowy nad Łydynią	śródmieście	

11	11	dom mur. pocz. XX w.	ul. 3-go Maja 1	-
12	12	bank mur. 1910r.	ul. 3-go Maja 3	R
13	13	fabryczka ob. bud. handlowo-usługowe mur. k. XIX w.	ul. 3-go Maja 4	-
14	14	dom mur. 1888r.	ul. 3-go Maja 7	R
15	15	dom mur. ok. 1900r.	ul. 3-go Maja 8	-
16	16	dom mur. pocz. XX w.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 7a	-
17	17	dom mur. ok. 1935r.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 11	R
18	18	dom mur. ok. 1935r.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 15a	-
19	19	dom mur. ok. 1928r.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 21	R
20	20	dom mur. ok. 1930r.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 23	R

Zespół budynków starostwa ob. Pow. Kom. Policji				
21	21	bud. A mur. ok. 1925r.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 25a	R
22	22	bud. B mur. ok. 1925r.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 25b	
23	23	bud. C mur. ok. 1925r.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 25c	
24	24	bud. D mur. ok. 1925r.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 25d	

25	25	dom mur. pocz. XX w.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 31	-
26	26	dom mur. pocz. XX w.	ul. 11 Pułku Ułanów Leg. 39	-

Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
27	27	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 19	R
28	28	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 21	
29	29	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 23	
30	30	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 25	

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
31	31	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 27	
32	32	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 37	
33	33	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 41	
34	34	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 48	
35	35	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 50	
36	36	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 76	
37	37	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 78	
38	38	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 80	
39	39	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 82	
40	40	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. 17-go Stycznia 84	
41	41	komin cegielni ok. 1900r.	ul. 17-go Stycznia 58	-
-	42	Fabryczka ob. bud. warsztatowe mur. ok. 1900r.	ul. Augustiańska 1	Wykreślono (znak sprawy: DC.5140.80.2014.RM)
Zespół poaugustiański				
42	43	kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP mur. XIV/XVII w.	ul. Augustiańska 2	R
43	44	cmentarz przykościelny k. XIV w	ul. Augustiańska 2	EW
44	45	mur z bramą – dzwonicą k. XIX w.	ul. Augustiańska 2	R
45	46	bud. klasztoru Augustianów mur. XVIII/XIX w.	ul. Augustiańska 2	R
46	47	bud. plebanii mur. k. XIX w.	ul. Augustiańska 3	EW
47	48	bud. handlowo-usług. mur. 1907r.	ul. Fabryczna 2	-
48	49	dom mur. ok. 1900r.	ul. Fabryczna 9	-
Zespół dyrekcji cukrowni ul. Fabryczna				
49	50	dom dyrektora mur. ok. 1882r.	ul. Fabryczna 11	R
50	51	park k. XIX w.	ul. Fabryczna 11	
51	52	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Fabryczna 15	-
52	53	dom mur. k. XIX w.	ul. Fabryczna 17	-
53	54	dom d. stajnia ob. mur. k. XIX w.	ul. Fabryczna 17a	-
Zespół cukrowni ul. Fabryczna				
54	55	bud. cukrowni mur. 1882r.	ul. Fabryczna 19	-
55	56	garaże ob. magazyny mur. k. XIX w.	ul. Fabryczna 19	-
56	57	produktownia mur. 1882r.	ul. Fabryczna 19	EW
Zespół budowlany byłej cukrowni „Opinogóra”				
57	58	bud. administr. - magazynowy mur. pocz. XX w.	ul. Fabryczna 28	R
58	59	bud. wartowni mur. pocz. XX w.	ul. Fabryczna 30	R
59	60	bud. „nowej cukrowni” mur. pocz. XX w.	ul. Fabryczna 32	R
60	61	kotłownia mag. cukru mur. k. XIX w.	ul. Fabryczna 33b	EW

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
61	62	magazyn cukru mur. k. XIX w.	ul. Fabryczna 35	EW

Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
62	63	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Bartosza Głowackiego 4	R
63	64	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Bartosza Głowackiego 6	
64	65	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Bartosza Głowackiego 8	
65	66	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Bartosza Głowackiego 10	
66	67	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Bartosza Głowackiego 12	

67	68	dom mur. ok. 1930r.	ul. Gostkowska 11	-
68	69	dom mur. ok. 1933r.	ul. Gostkowska 21	-
69	70	dom mur. ok. 1929r.	ul. Gostkowska 42	-
70	71	bud. pocztowo – mieszk. mur. ok.1910r.	ul. Grodzka 1	R
71	72	dom oficyna mur. ok. 1910r.	ul. Grodzka 3a	R
72	73	dom mur. 1925r.	ul. Grodzka 8	-
73	74	dom mur.	ul. Gruduska 5	-
74	75	dom drew.	ul. Gruduska 7	-
75	76	dom drew.	ul. Gruduska 45	-

Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
76	77	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Gen. Józefa Hallera 1/3	R
77	78	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Gen. Józefa Hallera 5/7	
78	79	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Gen. Józefa Hallera 9/11	
79	80	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Gen. Józefa Hallera 13/15	
80	81	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Gen. Jozefa Hallera 17	
81	82	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Gen. Józefa Hallera 19	
82	83	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Gen. Józefa Hallera 21/23	

83	84	dom mur. ok. 1900r.	pl. Jana Pawła II 2	EW
84	85	ratusz mur. XIX w.	pl. Jana Pawła II 6	R
85	86	dom mur. pocz. XX w.	pl. Jana Pawła II 10	EW
86	87	dom mur. ok. 1850r.	pl. Jana Pawła II 16	-
87	88	bud. administracji browaru	ul. Kilińskiego 4/8	R
88	89	dom mur. ok.1920r.	ul. Kilińskiego 16/18	-
89	90	dom mur. ok.1925r.	ul. Kilińskiego 20a	-
90	91	dom mur. ok.1935r.	ul. Kilińskiego 22	-
91	92	dom mur. ok.1915r.	ul. Kilińskiego 24	EW
92	93	bud. dowództwa straży granicznej ob. bud. biurowy mur. ok.1930r.	pl. Kościuszki 5	R
93	94	dom mur. ok. 1910r.	pl. Kościuszki 6	EW
94	95	dom mur. 1930r.	ul. Kraszewskiego 7	-
95	96	dom (willa) mur. pocz. XX w.	ul. Małgorzacka 7	-
-	97	młyn PZZ mur. pocz. XX w.	ul. Małgorzacka 8	Wykreślono (decyzja Nr 93/DC/2016)
96	98	dom mur. ok.1910r.	ul. Mickiewicza 1/3	R

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
97	99	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stanisława Moniuszki 1/3	R
98	100	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stanisława Moniuszki 2/4	
99	101	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stanisława Moniuszki 5/7	
100	102	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stanisława Moniuszki 6/8	
101	103	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stanisława Moniuszki 9/11	
102	104	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stanisława Moniuszki 13/15	
103	105	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stanisława Moniuszki 14/16	
104	106	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stanisława Moniuszki 18/20	
105	107	dom mur. l. 40-50-te XX w.	ul. Nadfosna 5	-
106	108	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Nadrzeczna 8	-
107	109	dom mur. pocz. XX w.	ul. Nadrzeczna 9	-
108	110	dom mur. ok. 1920r.	ul. Nadrzeczna 11	-
-	111	dom drewn. ok. 1920r.	ul. Nadrzeczna 13	Wykreślono (decyzja Nr 155/DC/2016)
109	112	młyn mur. pocz. XX w.	ul. Nadrzeczna 17	-
110	113	dom kamienica mur. pocz. XX w.	ul. Nadrzeczna 28	-
Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
111	114	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Gabriela Narutowicza 4	R
112	115	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Gabriela Narutowicza 6/12	
113	116	dom mur. pocz. XX w.	ul. Nowozagumienna 9	-
114	117	dom mur. pocz. XX w.	ul. Nowozagumienna 13	-
115	118	dom mur. pocz. XX w.	ul. Nowozagumienna 23	-
116	119	dom mur. pocz. XX w.	ul. Nowozagumienna 29	-
-	120	dom mur. pocz. XX w.	ul. Nowozagumienna 31	Wykreślono
Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
117	121	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 1	R
118	122	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 3	
119	123	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 5	
120	124	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 11, Wyzwolenia 14	
121	125	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 12	
122	126	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 13, Wyzwolenia 16	
123	127	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 15, Wyzwolenia 18	
124	128	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 16	
125	129	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 18	
126	130	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 20	
127	131	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 22	
128	132	dom mur. pocz. XX w.	ul. Orylska 1	-
129	133	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Orylska 2	-
130	134	cerkiew prawosławna ob. dom drewn.-mur. pocz. XX w.	ul. Orylska 3b	EW

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
131	135	dom ob. admin. mur. pocz XX w.	ul. Orylska 6	EW
132	136	dom ob. admin. mur. pocz XX w.	ul. Orylska 8	-
133	137	dom mur. pocz. XX w.	ul. Orylska 14	-
134	138	dom, powstały w 4 ćwierci XIX w., wraz z otoczeniem	ul. Augustiańska 1	R
135	139	dom mur. k. XIX w.	ul. Osada Fabryczna 2	EW
136	140	bud. gospod. d. chlewy mur. k. XIX w.	ul. Osada Fabryczna 2	EW
137	141	dom mur. po 1882r.	ul. Osada Fabryczna 3	EW
138	142	d. szkoła ob. dom mur. po 1882r.	ul. Osada Fabryczna 4	EW
139	143	d. ochronka ob. dom mur k. XIX w.	ul. Osada Fabryczna 8	EW

Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
140	144	dom mur. 1940 – 1943r.	pl. Józefa Piłsudskiego 1	R
141	145	dom mur. 1940 – 1943r.	pl. Józefa Piłsudskiego 2/3	
142	146	dom mur. 1940 – 1943r.	pl. Józefa Piłsudskiego 4/5	

143	147	dom mur. k. XIX w.	ul. Płońska 7	-
144	148	dom mur. ok. 1920r.	ul. Płońska 9	-
145	149	dom mur. ok. 1925r.	ul. Płońska 10	EW
146	150	dom mur. ok. 1927r.	ul. Płońska 11	-
147	151	dom drewn. 4 ćw. XIX w.	ul. Płońska 14a	EW
148	152	dom mur. 1935r.	ul. Płońska 20a	-
149	153	dom mur. 1930r.	ul. Płońska 20d	-
150	154	dom mur. pocz. XX w.	ul. Płońska 22	-
151	155	dom mur. pocz. XX w.	ul. Płońska 23	-
-	156	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Płońska 31	Wykreślono (decyzja Nr 214/DC/2018)
152	157	dom mur. pocz. XX w.	ul. Płońska 32	-
153	158	dom mur. pocz. XX w.	ul. Płońska 34	-
154	159	dom mur. ok. 1920r.	ul. Płońska 36	-
-	160	dom drewn. po 1880r.	ul. Płońska 38	Wykreślono
-	161	dom drewn. po 1880r.	ul. Płońska 38a	Wykreślono
155	162	dom mur. pocz. XX w.	ul. Płońska 41	-
156	163	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Płońska 42	-
157	164	dom drewn. 1924r.	ul. Płońska 43	-
158	165	dom drewn. po 1880r.	ul. Płońska 44	EW
159	166	dom mur. 1932r.	ul. Płońska 56	-
160	167	dom mur. pocz. XX w.	ul. Płońska 58	-
161	168	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Płońska 67	-
162	169	dom drewn. 2 poł. XIX w.	ul. Płońska 96	EW
163	170	dom mur. pocz. XX w.	ul. Płońska 124	-
164	171	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Płońska 144	-
165	172	dom mur. pocz. XX w.	ul. Płońska 150	-
166	173	dom drewn-mur. pocz. XX w.	ul. Płońska 167	-

Zespół cmentarza parafialnego rzym-kat. ul. Płońska				
---	--	--	--	--

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
167	174	cmentarz parafialny ok. 1850r.	ul. Płońska	R
168	175	kaplica cmentarna mur. pocz. XX w.	ul. Płońska	
169	176	mur z bramami i furtkami pocz. XX w.	ul. Płońska	
170	177	drzewostan na terenie cmentarza	ul. Płońska	

Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
171	178	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Powstańców Warszawskich 2	R
172	179	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Powstańców Warszawskich 5	
173	180	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Powstańców Warszawskich 7	
174	181	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Powstańców Warszawskich 9	
175	182	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Powstańców Warszawskich 15	
176	183	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Powstańców Warszawskich 20	
177	184	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Powstańców Warszawskich 22	

178	185	dom mur. pocz. XX w.	ul. Pułtуска 13 (d. Woj. Pol. 2)	-
179	186	dom mur. ok. 1900r.	ul. Pułtуска 15a	EW
180	187	dom mur. pocz. XX w.	ul. Pułtуска 17	-
181	188	dom mur. k. XIX w.	ul. Pułtуска 35	EW
182	189	dom mur. 1927r.	ul. Pułtуска 39	-
183	190	cmentarz żydowski XIX/XX w.	ul. Pułtуска	-
184	191	dom drewn. ok. 1920r.	ul. Henryka Sienkiewicza 6	EW

Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
185	192	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 7	R
186	193	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 9	

187	194	dom mur. ok. 1930r.	ul. Henryka Sienkiewicza 10	-
-----	-----	---------------------	-----------------------------	---

Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
188	195	d. kasyno oficerskie mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 13c	R
189	196	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 15	
190	197	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 16/18	
191	198	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 17/19	
192	199	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 20/22	
193	200	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 24/26	

194	201	dom mur. ok. 1925r.	ul. Henryka Sienkiewicza 25	-
-----	-----	---------------------	-----------------------------	---

Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
195	202	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 28	R
196	203	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 30/30a	
197	204	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 31	
198	205	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 32a	
199	206	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 32b	
200	207	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 32c	

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
201	208	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 32d	
202	209	budynek dawnego Zakładu dla Sierot, wzniesiony w latach 1926-31, wraz z otoczeniem	ul. Henryka Sienkiewicza 33	R
Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
203	210	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 34/36	R
204	211	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 35	
205	212	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 38/40	
206	213	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 39	
207	214	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 41/43	
208	215	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 42/44	
209	216	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 45/47	
210	217	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 46/48	
211	218	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 50/52	
212	219	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 53/55	
213	220	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 54/56	
214	221	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 57/59	
215	222	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 58	
216	223	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 60/62	
217	224	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 61/63	
218	225	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 64/66	
219	226	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 65	
220	227	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 67	
221	228	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 68/70	
222	229	dom mur. 1930 – 1935r.	ul. Henryka Sienkiewicza 71b	-
Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
223	230	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 72/74	R
-	231	bud. dworekowy 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 73a	-
224	232	dom drewn. 4 ćw. XIX w.	w trakcie przemieszczenia, zgodnie z decyzją Nr 385/DC/2017	R
Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
225	233	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 78	R
226	234	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 80	
227	235	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Henryka Sienkiewicza 88/90/92	
228	236	dom drewn. ?	ul. Henryka Sienkiewicza 94	-
229	237	dom mur. ok. 1920r.	ul. Sierakowskiego 3	-
230	238	dom mur. ok. 1930r.	ul. Sierakowskiego 5	-
231	239	dom mur. 1932r.	ul. Sierakowskiego 16	R
232	240	dom mur. 1922r.	ul. Sierakowskiego 20	-

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
233	241	dom mur. pocz. XX w.	ul. Sierakowskiego 22	-
Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
234	242	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Spółdzielcza 1/3/5	R
235	243	dom mur. 1912r.	ul. Ściegiennego 2	R
236	244	dom mur. pocz. XX w.	ul. Ściegiennego 5	EW
237	245	dom mur. pocz. XX w.	ul. Ściegiennego 7	EW
238	246	dom mur. 1902r.	ul. Ściegiennego 9	R
Zespół kościoła farnego ul. Ściegiennego				
239	247	kościół pw. Narodzenia NMP mur. XIV/XVII/XVIII w.	ul. Ściegiennego 11	R
240	248	kiosk na dewocjonalia mur. pocz. XX w.	ul. Ściegiennego 11	EW
241	249	cmentarz przykościelny XIII w.	ul. Ściegiennego 11	EW
242	250	dzwonnica mur. 1889r.	ul. Ściegiennego 11	R
243	251	plebania mur. k. XIX w.	ul. Ściegiennego 11	EW
244	252	dom parafialny mur. ok. 1910r.	ul. Ściegiennego 18	EW
245	253	organistówka drewn. pocz. XX w.	ul. Ściegiennego 20	EW
246	254	dom mur. pocz. XX w.	ul. Śląska 7	R
247	255	dom mur. pocz. XX w.	ul. Śląska 12	-
248	256	dom mur. pocz. XX w.	ul. Śląska 15	EW
249	257	bud. biurowy GS mur. k. XIX w.	ul. Śmiecińska 9	-
Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
250	258	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Aleksandra Świętochowskiego 1	R
251	259	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Aleksandra Świętochowskiego 2/4/6	
252	260	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Aleksandra Świętochowskiego 3/5	
253	261	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Aleksandra Świętochowskiego 7	
254	262	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 2	-
255	263	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 6	EW
256	264	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 10	-
257	265	dom mur. k. XIX w.	ul. Warszawska 14	EW
258	266	dom mur. ok. 1910r.	ul. Warszawska 18	R
259	267	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 19	R
260	268	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 25	-
261	269	dom mur. 4 ćw. XIX w.	ul. Warszawska 33	R
262	270	dom mur. 4 ćw. XIX w.	ul. Warszawska 34	R
263	271	dom mur. ok. 1935r.	ul. Warszawska 37	-
264	272	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 51	-
265	273	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 53	-
266	274	dom mur. pocz. XX w.	ul. Warszawska 55	-
267	275	dom mur. ok. 1925r.	ul. Warszawska 56	-

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
268	276	dom mur. ok. 1930r.	ul. Warszawska 60	-
269	277	bank ob. muzeum mur. ok. 1920r.	ul. Warszawska 61	R
270	278	bank ob. muzeum oficyna mur. ok. 1920r.	ul. Warszawska 61a	R
271	279	dom mur. 1925r.	ul. Warszawska 66	R
272	280	dom oficyna mur. 1905r.	ul. Warszawska 66a,b	R
273	281	dom mur. 1930r.	ul. Waryńskiego 5	-
274	282	dom mur. 1930r.	ul. Waryńskiego 9	-
275	283	dom mur. 1925r.	ul. Waryńskiego 12/14	-
276	284	stodoła drewn. pocz. XX w.	ul. Wiosenna 9	EW
277	285	dom drewn. ok. 1880r.	ul. Wiosenne 13	EW
278	286	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Witosa 46	EW
279	287	dom mur. pocz. XX w.	ul. Witosa 71	-
280	288	dom mur. pocz. XX w.	ul. Witosa 79	-
281	289	dom mur. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 7a	-
282	290	dom drewn. ok. 1910r.	ul. Wojska Polskiego 8	-
283	291	dom mur. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 12	-
284	292	dom mur. 1925r.	ul. Wojska Polskiego 13	-
285	293	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 16	-
286	294	dom mur. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 19	-
287	295	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 21	-
288	296	dom drewn. ok. 1910r.	ul. Wojska Polskiego 25	EW
289	297	dom drewn. ok. 1910r.	ul. Wojska Polskiego 27	EW
290	298	dom mur. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 28	-
291	299	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 31	-
292	300	dom mur. ok. 1910r.	ul. Wojska Polskiego 32	-
293	301	dom mur. 1 ćw. XX w.	ul. Wojska Polskiego 34	-
294	302	dom mur. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 38	-
295	303	dom mur. 1904r.	ul. Wojska Polskiego 39	R
296	304	guzikarnia, młyn ob. bud gosp. mur. 1910r	ul. Wojska Polskiego 39	R
-	305	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 43	R

Zespół koszar ul. Wojska Polskiego				
297	306	obszar koszar XIX/XX w.	ul. Wojska Polskiego 54	R
298	307	bud. nr 1 koszary mur. 1887-1910r.		
299	308	bud. nr 2 koszary mur. 1887-1910r.		R
300	309	bud. nr 4 koszary mur. 1887-1910r.		
301	310	bud. nr 5 koszary mur. 1887-1910r.		
302	311	bud. nr 7 klub garnizon. mur. 1887-1910r.		
303	312	bud. nr 8 biurowy mur. 1887-1910r.		
304	313	bud. nr 9 wartownia i areszt garniz. mur. 1887-1910r.		
305	314	bud. nr 10 remiza mur. 1887-1910r.		
306	315	bud. nr 11 kantyna ob. magazyn mur. 1887-1910r.		
307	316	bud. nr 12 mag. mundurowy mur. 1855r.		

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
308	317	bud. nr 13 biurowy mur. 1887-1910r.		
309	318	bud. nr 14 łaźnia mur. 1887-1910r.		
310	319	bud. nr 15 koszary mur. 1887-1910r.		
311	320	bud. nr 16 kuźnia mur. 1887-1910r.		
312	321	bud. nr 18 mag. żywn. mur. 1887-1910r.		
313	322	bud. nr 19 mur.		
314	323	bud. nr 20 mag. mat. tech. mur. 1855r.		
315	324	bud. nr 21 mur.		
316	325	bud. nr 24 mur.		
317	326	bud. nr 29 mag. broni mur. 1912r.		
318	327	bud. nr 30 mag. broni mur. 1912r.		
319	328	bud. nr 42 garaż mur. 1912r.		
320	329	bud. nr 43 garaż mur. 1912r.		
321	330	bud. nr 44 garaż mur. 1912r.		
322	331	bud. nr 45 garaż mur. 1912r.		
323	332	bud. nr 46 garaż mur. 1912r.		
324	333	bud. nr 47 garaż mur. 1912r.		
325	334	bud. nr 48 garaż mur. 1912r.		
326	335	bud. nr 49 kostnica mur. 1887-1910r.		
327	336	bud. nr 51 izba chorych mur. 1942r.		
328	337	bud. nr 55 mag. amunicji mur.		

329	338	dom mur. ok. 1930r.	ul. Wojska Polskiego 55	-
330	339	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 56	-
331	340	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 81	-
332	341	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 82	-
333	342	dom drewn. ok. poł. XIX w.	ul. Wojska Polskiego 93	EW
334	343	dom mur. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 109	-
335	344	dom drewn. pocz. XX w.	ul. Wojska Polskiego 119	-
336	345	dom drewn. tynk. ok. 1900r.	ul. Wojska Polskiego 129	-

Historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44				
337	346	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 4	R
338	347	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 7	
339	348	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 8	
340	349	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 9	
341	350	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 10	
342	351	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 11	
343	352	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 13	
344	353	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 15	R
345	354	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 17	
346	355	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Wyzwolenia 21	

347	356	dom mur. 1930r.	ul. Zacisze 11	-
-----	-----	-----------------	----------------	---

LP.	NR KARTY	ZABYTEK	ADRES	WPIS OBIEKTU
348	357	dom drewn. ok. 1939r.	ul. Zagumienna 7	-
349	358	dom drewn. 1927r.	ul. Zagumienna 43	-
350	359	dom mur. pocz. XX w.	ul. Zagumienna 48	-
351	360	zamek z otoczeniem 200m XV/XVI w.	ul. Zamkowa 1	R
352	361	dom drewn. 1940 – 1943r.	ul. Żeromskiego 1	-
353	362	dom drewn. 1940 – 1943r.	ul. Żeromskiego 3	-
354	363	dom drewn. 1940 – 1943r.	ul. Żeromskiego 19a	-
355	364	dom drewn. 1940 – 1943r.	ul. Żeromskiego 20	-
356	365	dom drewn. 1940 – 1943r.	ul. Żeromskiego 22	-
357	366	dom drewn. 1940 – 1943r.	ul. Żeromskiego 26	-
358	367	zbiornik wyrównawczy przy ulicy Płockiej w Ciechanowie	ul. Płocka	EW
359	368	nawierzchnia z kostki brukowej wraz z krawężnikami – pas jezdny ulicy Sienkiewicza w Ciechanowie	ul. Sienkiewicza	EW
360	369	mur ogrodzeniowy przy ratuszu zlokalizowany przy ulicy Wodnej w Ciechanowie	ul. Wodna	EW
361	370	stanowisko archeologiczne nr AZP 43-62/8	ul. Prymasa Tysiąclecia	-
362	371	stanowisko archeologiczne nr AZP 43-62/9	ul. Prymasa Tysiąclecia	-
363	372	stanowisko archeologiczne nr AZP 43-62/10	ul. Kasprzaka	-
364	373	budynek szkoły, wzniesiony około 1930-1932 r.	ul. Orylska 3	R
365	374	stanowisko archeologiczne nr AZP 43-62/6	ul. Śmiecińska	-
366	375	stanowisko archeologiczne nr AZP 43-62/7	ul. Gąsecka	-
367	376	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Stefana Okrzei 7	R
368	377	dom mur. 1940 – 1943r.	ul. Powstańców Warszawskich 13	R
369	378	historyczny zespół budowlany, powstały w latach 1940-44	dzielnica „Bloki”	R
370	379	historyczny zespół budowlany byłej cukrowni „Opinogóra”	działki oznaczone numerami ewidencyjnymi: 34/6, 35/15, 35/16, 34/14, 34/22 oraz części działek o numerach ewidencyjnych: 34/19, 34/23, 35/9	R
371	380	komin w zespole budowlanym byłej cukrowni „Opinogóra”	południowa część działki oznaczonej numerem ewidencyjnym: 34/19,	R
372	381	park z 2 połowy XIX w.	ul. Gostkowska 94	R
373	382	dolny odcinek ul. Pułtuskiej wraz z historycznym brukiem z początku XXw.	od skrzyżowania z ul. Wojska Polskiego do domu o adresie Pułtuska 31	R
374	383	obora murowana z ok. 1888r.	ul. Gostkowska 94	EW
375	384	spichlerz murowany z 1888r.	ul. Gostkowska 94	EW

* EW – obiekt wpisany do wojewódzkiej ewidencji zabytków, R – obiekt wpisany do rejestru zabytków